

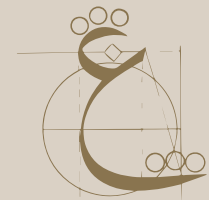

kadim

SAYI / ISSUE 5 • NİSAN / APRIL 2023

05

kadim

*“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”*

Kadim is that no one knows what came before.

kadim

Osmanlı araştırmalarına münhasır, altı ayda bir (Nisan ve Ekim) neşredilen, açık erişimli, çift kör hakem sistemli akademik dergi

A double-blind peer-reviewed open-access academic journal that is published semiannually (April and October) in the field of Ottoman Studies

SAYI | ISSUE 5 • NİSAN | APRIL 2023

İMTİYAZ SAHİBİ | PROPRIETOR

Burhan ÇAĞLAR

SORUMLU YAZI İŐLERİ MÜDÜRÜ | MANAGING EDITOR

Ömer Faruk CAN

İRTİBAT | CONTACT

Kadim • Sakarya Üniversitesi

Esentepe Kampüsü, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, A Blok, Ofis: 121,
Serdivan/Sakarya (Türkiye) 54050

Telefon | Phone • 00 90 264 295 60 15

İnternet Adresi | Webpage • dergipark.org.tr/kadim • kadim.sakarya.edu.tr

E-posta | E-mail • kadim@sakarya.edu.tr

TASARIM | DESIGN Hasan Hüseyin CAN

BASKI | PRINTED BY

MetinCopyPlus • Arti Dijital & Baskı Merkezi

Türkocağı Cad. 3/A Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

BASIM TARİHİ | PRINT DATE • NİSAN | APRIL 2023

ISSN 2757-9395 • E-ISSN 2757-9476

ÜCRETSİZ | FREE OF CHARGE

Kadim'deki makaleler, [Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 Uluslararası \(CC BY-NC 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) ile lisanslanmıştır. Bilimsel araştırmaları kamuya ücretsiz sunmanın bilginin küresel paylaşımını artıracakğı ilkesini benimseyen dergi, tüm içeriğine anında Libre açık erişim sağlamaktadır. Makalelerdeki fikir ve görüşlerin sorumluluğı sadece yazarlarına ait olup Kadim'in görüşlerini yansıtmazlar.

Articles published in Kadim are licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International \(CC BY-NC 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Kadim's commitment to immediate and Libre Open Access to its content reflects its conviction in advancing global knowledge exchange. The opinions presented in the articles are the sole responsibility of their respective authors and do not represent the views or opinions of Kadim.

“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”

DergiPark

EDİTÖR
EDITOR-IN-CHIEF

Arif BİLGİN | Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi

YAYIN KURULU
EDITORIAL BOARD

Necmettin ALKAN | Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi
Serpil ATAMAZ | Doç. Dr., California State University, Sacramento
Fatih BOZKURT | Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi
Ömerül Faruk BÖLÜKBAŞI | Doç. Dr., Marmara Üniversitesi
Büşra ÇAKMAKTAŞ | Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi
M. Talha ÇİÇEK | Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Filiz DIĞIROĞLU | Doç. Dr., Marmara Üniversitesi
Ella FRATANTUONO | Dr. Öğr. Üyesi., University of North Carolina at Charlotte
Selim KARAHASANOĞLU | Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Miraç TOSUN | Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi
Kenan YILDIZ | Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi

YAZIM VE DİL EDİTÖRLERİ
WRITING AND LANGUAGE
EDITORS

Ömer Faruk CAN | Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi
Burhan ÇAĞLAR | Sakarya Üniversitesi
Burak ÇİTİR | Dr., Sakarya Üniversitesi
Mehmet KERİM | Sakarya Üniversitesi
Bünyamin PUNAR | Sakarya Üniversitesi

TÜRKÇE DİL EDİTÖRLERİ
TURKISH LANGUAGE
EDITORS

Sedat KOCABEY | Dr., Sakarya Üniversitesi
Büşranur KOCAER | İbn Haldun Üniversitesi
Muhammed Emir TULUM | Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRLERİ
ENGLISH LANGUAGE
EDITORS

Didar Ayşe AKBULUT | Marmara Üniversitesi
İrem GÜNDÜZ-POLAT | Sakarya Üniversitesi
Hâcer KILIÇASLAN | Sakarya Üniversitesi

MİZANPAJ VE
SOSYAL MEDYA EDİTÖRÜ
LAYOUT AND
SOCIAL MEDIA EDITOR

Büşranur BEKMAN | Sakarya Üniversitesi

YAYIN SEKRETERİ
SECRETARIAT

Yusuf İslam YILMAZ | Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Mahalle Çalışmalarına Bir Katkı: 18. Yüzyıl Suriçi Mahallelerinin Tespiti ve Haritalanması (1730-1787)

A CONTRIBUTION TO
NEIGHBORHOOD STUDIES:
IDENTIFICATION AND MAPPING
OF THE EIGHTEENTH CENTURY
SURIÇI NEIGHBORHOODS (1730-
1787)

BÜŞRANUR BEKMAN*

ÖZ ABSTRACT

Mahalleler insanların ikamet ettikleri yerler olmaktan öte Osmanlı şehirlerinin mali, idari, toplumsal ve mekânsal yapısını yansıtan çok unsurlu ünitelerdir. Bu sebeple başta Osmanlı arşivleri olmak üzere pek çok tarihi kaynakta mahalle ve mahallelilere dair veriler bulunabilmektedir. Kaynaklar özellikle mahalle isimleri ve lokasyonları bakımından zengin bir muhtevaya sahipse de bu zenginlik, mahalle araştırmalarında kullanılacak olan metodoloji üzerine çalışmalar yapmayı gerekli kılmaktadır.

Bu makale mahalle çalışmalarına tasvirî ve metodolojik olarak katkıda bulunmayı amaçlarken arşiv belgelerinin mahalleler hakkında ihtiva ettiği bilgilerin sınırlarını da tartışmaktadır. Makalede mahallelerin tespiti ve mekânsallaştırılması için mevcut literatüre alternatif bir yöntem önerisi sunulmuştur. Bu kapsamda şer'îye sicilleri odağında 1730-1787 yılları arasında suriçi mahallelerinin yer aldığı bir envanter hazırlanmış ve Coğrafi Bilgi Sistemleri'nden ArcGIS programı kullanılarak haritalanmıştır. Böylece 18. yüzyılda mahallelerin sayı, lokasyon ve isimlerinin hangi kaynak, yöntem ve aşamalarla ortaya konulabileceği analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi Bilgi Sistemleri, Mahalle Çalışmaları, Suriçi, 18. Yüzyıl, Şehir Tarihi, Dijital Beşeri Bilimler.

MAKALE BİLGİSİ | ARTICLE INFORMATION

Makale Türü: Araştırma Makalesi | Article Type: Research Article
Geliş Tarihi: 3 Eylül 2022 | Date Received: 3 September 2022
Kabul Tarihi: 11 Mart 2023 | Date Accepted: 11 March 2023

ATIF | CITATION

Bekman, Büşranur. "Mahalle Çalışmalarına Bir Katkı: 18. Yüzyıl Suriçi Mahallelerinin Tespiti ve Haritalanması (1730-1787)". *Kadim* 5 (Nisan 2023), 69-112. doi.org/10.54462/kadim.1170445

* Doktor Adayı, Arş. Gör. Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, busranurbekman@gmail.com, ORCID: [0000-0002-8173-6639](https://orcid.org/0000-0002-8173-6639).

GİRİŞ

Mahalle sözlük anlamı itibarıyla insanların ikamet etmek için kurdukları mekânlar olarak tanımlanmaktadır.¹ Ancak Cerasi'nin ifade ettiği gibi mahalleleri tek bir bakış açısı veya işlev bakımından analiz etmek mümkün değildir.² Her şeyden önce toplumsal hayatın çekirdeği olan mahalleler 19. yüzyıla kadar kadiya tâbi olan imamlar, bu yüzyıl sonrasında ise muhtarlar tarafından idare edilen temel yönetim birimleridir.³ Alada'ya göre geleneksel Osmanlı mahallesi devlet ve toplum ekseninde iki yönlü olarak ele alınabilir. Öncelikle idari bir hücre olarak mahalle devletin iktidar yapılanmasına mahsus en temel bölümlerden biridir. Zira mahallenin ana fonksiyonu sosyal kontrolü, kamu düzenini ve en geniş anlamda vergilerin denetlenebilirliğini sağlamaktır. Alada'nın değindiği ikinci yön kurumsal ve toplumsal ahlaki ifade eden mahallelerdir. Burada mahalleliler kimliklerini ve aidiyetlerini bulabilirken; ortak sorumluluk, dayanışma ve kefaletle sarmalanan bir kamusalılık yaratılır.⁴ Ergenç, mahallelerin yönetsel işlevini vergilerin toplandığı yerler olmasına bağlar. Bu sebeple tahrir defterlerinde vergi yükümlüsü reaya ikamet ettikleri mahallelere göre kaydedilmiştir.⁵ Mali konularda da mahalleler çeşitli işlevler ifâ etmektedir. Tekalif-i örfiyye veya avâriz-ı divaniyye vergilerinin toplanması bu yapıları mali ünitelere dönüştürmüştür.⁶ Mahallelerin ortak sorumluluğu altında olan ibadethanelerdeki ihtiyaçların temini, imamlar ve müezzinlerin maaşlarının ödenmesi gibi giderler vakıflar yoluyla karşılanmıştır. Zamanla mahallenin sosyal fonu olarak değerlendirilen "avâriz akçesi" veya "avâriz sandığı" kurulmuş, bu sayede mahallelilerin çeşitli ihtiyaçlarının da karşılandığı bir sosyal dayanışma unsuru oluşturulmuştur.⁷ Böylece mahalleler devlet ve toplum arasındaki sorumluluklar için bir köprü görevi üstlenmiş, şehrin ana çekirdeği olarak toplumsal bir bilinç yaratılmasına katkı sunmuştur.⁸

Görüldüğü üzere sözlük tanımının ötesinde pek çok unsuru ihtiva eden mahalleler, adeta Osmanlı şehirlerinin yapısını yansıtan minyatürler olarak düşünülebilir. Bu durum mahallelerin yalnızca bir ikamet alanı olmadığını ortaya koyar. Dolayısıyla mahalleler hakkında yapılacak olan tanımlara şehrin idari, toplumsal ve mali yapısını yansıtan üniteler olma özellikleri de eklenmelidir.⁹

1 Ali Murat Yel - Mustafa Sabri Küçükacı, "Mahalle", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 27/323.

2 Maurice M. Cerasi, *Osmanlı Kenti - Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999), 71.

3 Kemal Beydilli, "İmam", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 22/181-186. Mahalleleri idari birimler olarak ele alan çalışmalar için ayrıca bk. Hikmet Kavruk, *Mahalle Yerleşimi ve Yönetimi* (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018); Yaşar Güneş, "Mahalle Yönetimi", *Türk İdare Dergisi* 465 (Aralık 2009), 113-128; Ertuğrul Taylan, "Osmanlı Mahalle İdaresi", *İller ve Belediyeler Dergisi* 55/65 (2000), 173-178; Musa Şahin - Esra Işık, "Osmanlı'dan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 30 (2011), 221-229; Mehmet Bayartan, "Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi* 13 (2005), 93-107; Vedat Yılmaz - Mehmet Mecek, "Türkiyede Mahalle Yönetimlerinin Tarihsel Gelişimi ve Hukuki Statüsü", *İdealkent* 27/10 (2019), 768-799; Halil İbrahim Aydın, "Yeni Yönetim Anlayışı ve Yerin Yerleştirilmesi: Mahalle Yönetimi", *Yerel Yönetim ve Denetimi* 8/5 (2003), 28-33.

4 Adalet Bayramoğlu Alada, *Osmanlı Şehrinde Mahalle* (İstanbul: Sümer Yayınevi, 2008), 17.

5 Özer Ergenç, "Osmanlı Şehirlerindeki 'Mahalle'nin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları* 4 (1984), 73.

6 Tahsin Özcan, "Osmanlı Mahallesi Sosyal Kontrol ve Kefalet Sistemi", *Marifé* 1/1 (2011), 149. Ayrıca bk. Halil Sahillioğlu, "Avâriz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/108-109.

7 Kemal Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü* (İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2012), 11; Mehmet İpşirli, "Avâriz Vakfı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/109.

8 Bayramoğlu Alada, *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, 123.

9 Osmanlı mahallelerinin bu özelliklerini gösteren çalışmalar için ayrıca bk. Çiğdem Aysu, "İstanbul Şehrinde Metropoliten

Mahallelerin sahip olduğu bu çok unsurlu yapı Osmanlı belgelerinde de karşılık bulmuştur. Özellikle şer'iyeye sicilleri, vakfiyeler, tahrir, avâız, mühimme, ahkâm ve şikâyet defterleri mahalle ve mahallilere dair pek çok bilgiyi barındırmaktadır.¹⁰ Aynı zamanda manzum olarak yazılan ve şehrin güzelliklerini konu alan şehrengizlerde, seyahatname, gravür, plan ve haritalarda mahallelere dair bilgiler görülebilir.¹¹ Bu zengin kaynaklar Osmanlı şehirlerinin tarihi hakkında yeni detayların ortaya çıkması açısından son derecede önemlidir. Söz konusu detayları parçadan bütüne, yani mahalle ölçüğünden şehrin tümüne odaklanarak görmek mümkündür.

Arşiv belgelerinde mahallelerin idari tabiiyetleri, gündelik yaşamları, topografyası, mimari yapıları, mülkiyet ilişkileri, sosyo-ekonomik yapıları gibi zengin veriler tespit edilirken ekseriyetle ilk değinilen mahallelerin isimleri ve şehir içindeki konumlarıdır. Ancak hemen hemen her belgede bu isimlerin aynı şekilde geçmediği ve çeşitli gerekçelerle yüzyıllar içinde değişimler yaşadığı görülmektedir. Bu sebeple tümevarım bir değerlendirme yapılmadan önce mahallelerin isim ve lokasyonlarını tespit zarurieti doğmaktadır. Kaynaklardaki verilerin uygun yorumlanması içinse metodolojik bir çalışma gerçekleştirme ihtiyacı hasıl olmuştur.

Literatürde mahallelerin tespitine dair yapılmış çalışmaların 16.ve 17. yüzyıllar, ile 19. yüzyıl Anadolu ve Balkan şehirleri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir.¹² Bu çalışmalar

İstanbul'a Mahallelerin Mekânsal Dağılışı 1950-2001", *İstanbul Dergisi* 40 (Ocak 2002), 51-58; Raif Kaplanoğlu, "Mahalle Hukukunda 'Hüsn-i Hâl', 'Sü-i Hâl' ve Mahalleden İhraç Kararları Araştırmaları", *Kent Tarihi ve Kültür Dergisi* 10/36 (2012), 49-57; Selma Mine Erses, "Mahalle Kimliği", *İstanbul Dergisi* 40 (Ocak 2002), 59-65; Turan Açık, "Mahalle ve Camii: Osmanlı İmparatorluğunda Mahalle Tipleri Hakkında Trabzon Üzerinden Bir Değerlendirme", *OTAM* 35/35 (Bahar 2014), 1-39; Köksal Alver, *Mahalle: Mahallenin Toplumsal ve Mekansal Portresi* (İstanbul: Hece Yayınları, 2013); Köksal Alver, "Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği", *İdealKent* 2 (Aralık 2010), 116-139; Hülya Canbalkal, "Mahallede Hayat Var Bildiriler Kitabı", haz. Aziz Elbas (Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2011); Lütfi Bergen, "Medeniyetin Cüzü: Mahalle", *İdealKent* 1 (2010), 154-168; Ömür Nihal Baday, *Modern Kent Mekânlarında Mahallenin Konumu* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011); Işık Tamdoğan-Abel, "Osmanlı Döneminden Günümüz Türkiye'sine 'Bizim Mahalle'", *İstanbul Dergisi* 40 (2002), 66-70; Mutlu Özgen, "Osmanlı Kentinde Mahalle", *Toplumsal Tarih* 149 (Mayıs 2006), 62-63; Himmet Taşkömür, "Osmanlı Mahallesinde Beşeri Münaşebetler", *İslam Geleneğinden Günümüze: Şehir ve Yerel Yönetimler*, ed. Vecdi Akyüz (İstanbul: İlke Yayınları, 2015), 33-38.

10 Yunus Uğur, "Şer'iyeye Sicilleri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/8-11.

11 Bayram Ali Kaya, "Şehrengiz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/461-462.

12 Özer Ergenç, *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012); Turan Açık, "Fetihden 19. Yüzyıla Kadar Trabzon Şehri'nin Mahalleleri", *History Studies International Journal of History* 9/5 (2017), 25-56; Alpaslan Aliagaoglu, "Şehirsiz Toponimi: Balıkesir İlinde Mahalle Adları, Bir Sınıflandırma Denemesi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16/29 (2013), 45-62; Hüseyin Bulut, "1643 Tarihli Avarız Defterine Göre Erzincan Şehri'nin Mahalleleri", *History Studies Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı* (2012), 21-30. Furkan Evliyaoğlu, "Osmanlı Döneminde Rodos Kentindeki Camiler ve Mahalleler Üzerine Bir İnceleme", *Art-Sanat* 17 (2022), 131-155; M. Mehdi İlhan, "Onaltıncı Asırda Diyarbakır Şehrinin Nüfusu ve Mahallelere Dağılımı", *Ziya Gökalp Üç Aylık Kültür Dergisi* 11/62 (1991), 49-72; Mehmed İbâşi, "XVI. Yüzyılda Üsküp Şehri'nin Mahalleleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 3 (2010), 87-93; İsmail Özçelik, "Osmanlı Kayıtlarına Göre Urfa Şehir Merkezindeki Yer İsimleri Üzerine Değerlendirmeler (Mahalle, Cami-Mescit, Tekke-Zaviye, Han, Hamam, Kapı ve Vakıflar)", *İslam Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa "Osmanlı Belge ve Kaynaklarında Urfa"*, ed. Kasım Şulul vd. (Şanlıurfa: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, 2018), 92-119; Didem Sevtap Kaya - Mehmet Bayartan, "XVI. Yüzyıldan Günümüze Bolu Şehri Mahallelerinin Tarihi Gelişimi", *Tarihin Peşinde - Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 21 (2019), 161-177; Eyüp Kul, "Üsküp Şehri'nin İdari Yapısı, Mahalleleri ve Nüfusu (XVII. Yüzyıl)", *Yeni Türkiye Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı II* 67 (2015), 1504-1512; Rafet Metin, "XVI. Yüzyılda Niğde ve Kırşehir Sancaklarında Mahalle Yapılanması", *Karadeniz Araştırmaları: Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi* 5/20 (2009), 45-58; Fuat Recep, "Osmanlı Tahrir ve Nüfus Kayıtlarına Göre Çankırı'nın Merkezi (Nefs) Ait Mahalle İsimleri", *Çankırı Araştırmaları* 2/2 (2007), 113-118; Saim Yörük, "Adana Şehrinin Tarihi Gelişimi (XVI-XVIII. Yüzyıllar)", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21/3 (2012), 287-308; Kenan Ziya Taş, "18. Yüzyılın Son Çeyreğinde Adana Şehri", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih ve Uygulama Merkezi Dergisi* 9 (1998), 367-387; Yunus Uğur, *The Historical Interaction of the City with Its Mahalles: Ottoman Edirne in the Late Seventeenth and Early Eighteenth Centuries* (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014).

avâriz ve tahrir defterleri ile şer'iyce sicilleri temel alınarak oluşturulmuş, belgelerde zikredilen mahalle isimleri listelenerek yayınlanmıştır. Konuya dair en geniş literatür ise Osmanlı İstanbul'u hakkındadır.

İnalçık, Ülgen, Ayverdi ve Harmanda İstanbul'un fethinden sonra şehrin durumuna ve ilk kurulan mahallelerine ilişkin çalışmalar yapmıştır.¹³ Ülgen ve Ayverdi'nin kaleme aldıklarında II. Mehmed devrindeki mahallelerin isimleri tespit edilirken bunların mevcut durumları ve lokasyonları da haritalarda gösterilmeye çalışılmıştır. Barkan ve Ayverdi'nin *İstanbul Vakıfları Tahrir Defterleri* neşrinde ise 16. yüzyıl mahallelerinin isimleri görülmektedir.¹⁴ Ayrıca dipnotlarda mahallelerin mevcut durumu ve lokasyonları hakkında tespitlere yer verilmiştir. Canatar'ın 1600 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir Defterleri* ve Aktepe'nin 17. yüzyılın ilk yarısına ait İstanbul kazası avâriz defterini odağa aldığı makalesi suriçi mahallelerinin listelerini içermektedir.¹⁵

18. yüzyıl mahallelerine dair yapılan çalışmalar da dikkat çekicidir.¹⁶ Bu makalenin bir sonraki başlığında daha detaylı inceleyeceğimiz Metin'in İstanbul'a göçü önlemede mahalle imamlarının rolünü ve Kara'nın III. Ahmed devrinde suriçindeki yerleşim alanları hakkında değerlendirmelerde bulunduğu çalışmalarında 18. yüzyıl mahallelerinin listeleri yer almaktadır.¹⁷ Konu hakkında literatürde var olan listelerden biri de İpşirli Argıt'ın makalesinin sonunda yayınlanmıştır.¹⁸ Osmanlı saray kadınlarına ait mahkeme kayıtları, vakfiyeler ve devlet arşivlerinde bulunan muhalefât kayıtlarından yararlanılarak hazırlanan "Saraydan Çırağ Edilmiş Kadınların İstanbul-Suriçi Bölgesinde Oturdıkları Mahalleler" başlıklı listede 153 mahallenin ismi geçmektedir.¹⁹ 18. yüzyıl İstanbul'uyla ilgili yapılan çalışmalardan bir diğeri Akgün Özkaya'ya aittir.²⁰ 1742-1764 yılları arasında İstanbul'da gayrimenkul sahipleri ve yaşadıkları mahalleler, mahalleler arasındaki taşınma trafiği gibi konuların incelendiği bu çalışmada bir mahalle listesi bulunmasa da hazırlanan haritalarda bazı mahallele-

- 13 Halil İnalçık, *The Survey of Istanbul* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012); Ekrem Hakkı Ayverdi, *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskanı ve Nüfusu* (İstanbul: Vakıflar Umum Müdürlüğü, 1958); Ekrem Hakkı Ayverdi, "Fatih Devrinde İstanbul Mahalleler", *Vakıflar Dergisi* 4 (1958), 249-261; Sinan Harmanda, *1455 Tahririne göre İstanbul Tarihi Yarımadasının Mahalleleri ve Dini Yapıları* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022); Ali Saim Ülgen, *Fatih Devrinde İstanbul, 1453-1481* (Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü, 1939). *II. Mehmed devrinde Galata mahalleleri için ayrıca bk.* Feridun M. Emecen, "1455 Tarihli İstanbul Tahrir Defteri'nin Kayıp Sayfaları", *Osmanlı Araştırmaları* 56 (2020), 287-317; Kerim İlker Bulunur, *Osmanlı Galatası (1453-1600)* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2014).
- 14 Ömer Lütfi Barkan - Ekrem Hakkı Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri: 953 (1546) târîhli* (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 1957).
- 15 Mehmet Canatar, "1009/1600 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri'ne Göre Nefs-i İstanbul'da Bulunan Mahalleler ve Özelliklerine Dair Gözlemler", *Osmanlı İstanbulu I*, ed. Feridun Emecen vd. (İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2013), 283-310; Mehmet Canatar, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri: 1009 (1600) Tarihli* (İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2004); Münir Aktepe, "XVII. Asra Ait İstanbul Kazası Avâriz Defteri", *İstanbul Enstitüsü Dergisi* 3 (1957), 109-139. Ayrıca bk. Mehmet Canatar, "Fatih Mahalleleri", *Suriçi İstanbul: Fetihden Önce ve Fetihden Sonra* (İstanbul: Fatih Belediyesi, 2017), 203-250.
- 16 18. yüzyılın ilk yarısında suriçi mahallelerindeki sosyo-kontrol mekanizmasının analizi için ayrıca bk. Beyza Topuz, *In Pursuit of Social Cohesion And Harmony in Urban Space: The External and Internal Dynamics of Neighborhoods in Early Eighteenth-Century Ottoman Istanbul* (İstanbul: İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018).
- 17 Nihal Metin, "18. Yüzyılın İlk Yarısında İstanbul'a Göçü Önlemede Mahalle İmamlarının Rolü", *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 8 (2021), 272-308; Tuğba Kara, "III. Ahmed Devrinde Sur İçi İstanbul: Yerleşim Alanları ve Diğer Alanların Dağılımı", *The Ottoman Domain* 6/11 (31 Ağustos 2016), 119-148.
- 18 Betül İpşirli Argıt, "Saraydan Çırağ Edilmiş Kadınların İstanbul'da Yerleşim Alanları", *Osmanlı İstanbulu V*, ed. Feridun Emecen vd. (İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2018), 675-692.
- 19 Ayrıca bk. Betül İpşirli Argıt, *Life after the Harem: Female Palace Slaves, Patronage and the Imperial Ottoman Court* (Cambridge: Cambridge University Press, 2020).
- 20 Gökçen Akgün Özkaya, *18. Yüzyılda İstanbul Evleri* (İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2015).

rin konumları yer almaktadır.²¹ Bu noktada Ergin'in 1752 tarihindeki İstanbul hamamlarını haritaladığı çalışmasını zikretmek gerekir.²² Her ne kadar çalışmanın kaynağı olan defterde hamamların mahalleler ile ilişkilendirildiği dile getirilse de bahsi geçen yerler mahalle değil semttir.²³

19. yüzyıl ise Osmanlı İstanbul'u mahallelerine dair en kapsamlı çalışmaların yapıldığı dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴ Bu çalışmalardan Bingöl ve Başaran 1829 tarihli nüfus sayımına göre suriçi mahallelerini tespit ederken, Bekman surdışını da dahil ederek 1829-1885 tarihleri arasında bir mahalle envanteri hazırlamıştır.²⁵ Çalışmada Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) programlarından ArcGIS kullanılarak mahallelerin isimleri, konumları ve idari tabiiyetlerini gösteren haritalar yapılmıştır.²⁶ 19. yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla matbu olarak mahalle listeleri hazırlanmış, ihisaiyat mecmuaları, devlet salnameleri gibi kaynaklarda mahallelerin şehir içindeki idari tabiiyetleri ve demografik verileri kaydedilmiştir.²⁷ Son olarak Cumhuriyet devri öncesinde de mahallelerin isimleri, belediye dairesi modelindeki idari tabiiyetleri ve konumlarının yer aldığı listelerin hazırlandığı bilinmektedir. *Esami-i Maballat* olarak zikredilen bazı listelerin dijital nüshaları İBB Atatürk Kitaplığı ve Erzurum Atatürk Üniversitesi Seyfettin Özege Koleksiyonu gibi çeşitli arşivlerde yer almaktadır.²⁸ Bu listelerden 1913 tarihli olanı Canatar'ın çalışmasında değerlendirilmiştir.²⁹

- 21 Bu haritalarda Şengül Hanım, Fatma Sultan gibi örneklerden görüldüğü üzere mahalle isimleri ve lokasyonlarında bazı yanlışlıklar olduğu tespit edilmiştir.
- 22 Nina Ergin, "1752 İstanbul'unda Hamamların ve Hamam Çalışanlarını Haritasını Çıkarmak", *Ekmek Aslanın Ağzından: Osmanlı Şehirlerinde Hayatlarını Kazanmak İçin Mücadele Eden Zanaatkarlar*, ed. Suraiya Faroqhi (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2017), 125-153.
- 23 Mahalle-semt ilişkisi için ayrıca bk. Cem Behar, *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü (1494-2008) – Osmanlı İstanbulu'nda Kasap İlyas Mahallesi* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014), 23-28.
- 24 Esas-ı emlak defterleri odağa alınarak 19. yüzyılda suriçi mahallelerinin sosyo-mekânsal analizi doktora tezi olarak Prof. Dr. İsmail Hakkı Kadı ve Doç. Dr. Yunus Uğur'un danışmanlıklarında Özge Eda Kaya tarafından hazırlanmaktadır. Ayrıca bk. Bilal Bilgili - Nurhilal Şimşek, "XIX. Yüzyıl Kamu Yapılarının Üsküdar Mahallelerine Etkisi: Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bir Okuma", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu IX Bildirileri* (İstanbul: Üsküdar Belediyesi, 2017), 391-410; Sedat Bingöl, "Nineteenth Century Ottoman Neighborhoods Visited by Courage Sleeplessness and Dead Bodies", *Middle Eastern Studies* 51/2 (2015), 254-268; Raif Kaplanoğlu, *İlk Nüfus Sayımlarına Göre İstanbul'da Nüfus ve Kentleşme* (Bursa: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, 2015); Egemen Yilgür, "Kumkapı Hisarında Bir Teneke Mahallesi: 19. Yüzyıl İstanbul'unda Erken Modern Kent Yoksulluğu", *İdeal Kent* 8 (2017), 538-576; Egemen Yilgür, "19. Yüzyıl İstanbul'unda Teneke Mahalleler: Kumkapı-Kadırga ve Nişantaşı-Taşocağı Örnekleri", *Açık Alan Sanat ve Tasarım Yazıları 1* (2019), 90-114; Özge Eda Kaya, *XIX. Yüzyılda Bir İstanbul Mahallesinin Sosyal-Mekânsal Analizi: Molla Aşki Mahallesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020); Tahsin Hazırbulan, "Sadaka-i Sultânî Defterine Göre Havâss-ı Refi'a da Mahalleler ve Fakirleri", *Tarih ve Gelecek Dergisi* 6/1 (2020), 89-117.
- 25 Sedat Bingöl, "İstanbul' da 1829 Nüfus Sayımı ve Bazı Mahallelerin Müslüman Nüfusu Üzerine Bir İnceleme", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 23/36 (2004), 43-60; Betül Başaran, "The 1829 Census and the Population of Istanbul during the late 18th and early 19th centuries", *Studies on Istanbul and Beyond, The Freely Papers*, ed. Robert G. Ousterhout (Philadelphia: University of Pennsylvania Museum Publications, 2007), 53-71; Büşranur Bekman, *XIX. Yüzyılın Dönüşen İstanbul'unda Mahalleler, Kollar ve Belediyeler: Bir Envanter ve Haritalama Çalışması*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şehir Çalışmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2020). Ayrıca bk. Sedat Bingöl, *1829 İstanbul Nüfus Sayımı ve Tophane Kasabası* (Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, 2004).
- 26 Coğrafi Bilgi Sistemleri koordinat temelli olarak her türlü mekânsal veriyi saklayan, analiz eden, modelleyen, harita çıktısı olarak sunan yazılım ve yöntemdir. Mehmet Değerliuyurt - Saye Nihan Cabuk "Coğrafyayı Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Tanımlamak", *Doğu Coğrafya Dergisi* 20/33 (2015), 39.
- 27 Yazar tarafından tespit edilen bazı listeler: *Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye [Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi]*. İstanbul: Darü't- Tibaatü'l-Amire, 1294; 1329 senesi İstanbul Belediyesi İhsaiyat Mecmuası. *Dersaadet: Matbaa-i Arşak Garivyan*, 1329; Şehremaneti Hududu Dahilinde Bulunan Mahallat Esamisi, *Dersaadet: Arşak Garoyan Matbaası*, 1329.
- 28 Ayrıca bk. Bekman, *XIX. Yüzyılın Dönüşen İstanbul'unda Mahalleler, Kollar ve Belediyeler*, 38-41.
- 29 Mehmet Canatar, "İstanbul'un Nahiye ve Mahalleleri (1453-1923)", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, ed. Feridun Emecen vd. (İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 2015), 218-245.

Görüldüğü üzere Osmanlı mahallelerinin tespit edilebildiği literatür ekseriyetle İstanbul'a yoğunlaşmış, bu çalışmalarda mahallelerin belgelerde geçen isimlerinden yola çıkılarak mahalle listeleri hazırlanmıştır.

Öte yandan literatürdeki pek çok çalışmada mahallelerin mekânsal analizinin eksik kaldığı görülmektedir. Oysa mahalle isimleriyle birlikte bu mahallelerin coğrafi olarak nerede konumlandığının tespit edilmesi, mekân ve insan unsuru arasındaki etkileşimin ortaya çıkmasına katkıda bulunacaktır. Son zamanlarda literatürdeki çalışmalarda yer isimleri ve lokasyonların harita üzerinde gösterilmesi, gelişen dijital imkânlar ve disiplinlerarası yaklaşımların araştırmaya yeni bir perspektif kazandırdığına işaret etmektedir.³⁰ Özellikle Coğrafi Bilgi Sistemleri'nin (CBS) kullanımı; mahalle isimlerinin dönemsel tasnifi, mahallelerin lokasyonlarının tespit edilerek haritalarının yapılması ve bütün bu verilerin göstergeleleriyle şehrin yorumlanması için önemli bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece mahallelerin şehir içindeki bölgesel yoğunlaşmalarının nerelerde olduğu ve hangi sebeplerle bu yoğunlaşmaların yaşandığı analiz edilebilmektedir.³¹

Bu çalışmada ise CBS'nin mahalle çalışmalarındaki yeri ve önemine vurgu yapılarak mevcut literatüre alternatif bir yaklaşım ortaya konulmuştur. Çalışmada mahallelerin tespiti yönündeki kısıtlar tartışılarak bu kısıtların çözümü için üç aşamalı bir yöntem önerisi sunulmaktadır. Çalışma Osmanlı mahalleri literatüründe önemli bir yeri olan İstanbul'da odaklanmakla birlikte, 18. yüzyıl suriçi mahallelerinin tespitini ve mekânsal analizini konu almaktadır. Aynı zamanda "Mahalle sayıları, lokasyonları ve isimleri nasıl ve hangi yöntemle tespit edilebilir?" ve "18. yüzyılda mahallelerin isimleri nelerdir ve mekânsal konumları nerededir?" sorularına cevap aranmaktadır.

Çalışmada bu soruların cevapları için 1730-1787 yılları arasında belirlenen sekiz farklı şer'iyye sicilinden yararlanılarak bir mahalle envanteri hazırlanmıştır.³² Ayrıca envanter 18. yüzyıl İstanbul'unun mimari yapıları hakkında önemli kaynaklardan olan *Hadikatü'l-Cevâmi'* ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.³³ Son olarak envantere yer alan mahallelerin muhtemel konumları tespit edilmiş ve haritalar hazırlanmıştır.³⁴

30 Osmanlı özelinde Coğrafi Bilgi Sistemleri kullanılarak hazırlanan çalışmalar için ayrıca bk. Digital Ottoman Studies, "Yayınlar".

31 Yunus Uğur, "Tarihcilikte 'Mekânın Yeniden Keşfi': Osmanlı Şehir Çalışmaları İçin Öneriler", *İdealKent* 11/30 (Şubat 2020), 691.

32 *Bab Mahkemesi 197 Numaralı Sicil*, 2019; *Davud Paşa Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, 2019; *İstanbul Mahkemesi 25 Numaralı Sicil*, 2019; *İstanbul Mahkemesi 33 Numaralı Sicil*, 2019; *İstanbul Mahkemesi 44 Numaralı Sicil*, 2019; *İstanbul Mahkemesi 56 Numaralı Sicil*, 2019; *Kismet-i Askeriye Mahkemesi 59 Numaralı Sicil* 2019; *İstanbul Bab Mahkemesi 174 Numaralı Sicil*, 60a/60b/61a; Hüseyin Ayyansaraylı, *Hadikatü'l-Cevâmi' / İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar*, ed. Ahmet Nezih Galitekin (İstanbul: İşaret Yayınları, 2001).

33 Çalışmamız kapsamında Ahmet Nezih Galitekin'in 2001 yılında neşrettiği eser baz alınmıştır. Ayrıca bk. Howard Crane, *The Garden of the Mosques: Hafız Hüseyin Al-Ayyansaraylı's Guide to the Muslim Monuments of Ottoman Istanbul* (Leiden: Brill, 2000). Ayrıca eser Abdullah Seçgin tarafından Doç. Dr. Yunus Uğur'un danışmanlığında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda hazırladığı yüksek lisans tezinde çalışılmaktadır. Seçgin'in dijital beşeri bilimler yöntemlerini kullanarak eserin çeşitli nüshalarını karşılaştırmalı olarak analiz ettiği tezinin 2023 senesi içinde tamamlanması planlanmaktadır. Çalışma kapsamında hazırlanan envanter Seçgin'in de bulguları ile karşılaştırılmıştır. Bu sebeple verdiği destek ve bilgi paylaşımı için kendisine teşekkür etmeyi borç bilirim.

34 Mahallerin koordinatları Google Haritalar aracılığı ile tespit edilmiş, bu tespit doğruluğu için tarihi haritalarla karşılaştırma yapılmıştır. Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Haritalar (HRT.h), 682, 29 Zilhicce 1312 (23 Haziran 1895); BOA, HRT.h, 668, 29 Zilhicce 1341 (12 Ağustos 1923); İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Harita Bölümü nr. 92760-92761. Ayrıca bk. Coşkun Yılmaz, "Bir Haritanın Rehberliğinde 1845 İstanbulu", *Antik Çağdan XXI. yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, ed. Mehmet Karakuyu (İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 2015), 562-585.

Böylece mahalle çalışmalarına yönelik yeni bir bakış açısı oluşturulurken İstanbul'un fethinden Cumhuriyet devrine kadar İstanbul mahallelerinin isimlerinin tespiti yönünde literatürde eksik kalan 18. yüzyıl tamamlanmıştır.

1. Mahallelerin Tespitine Yönelik Kısıtlar ve Mahalle Çalışmaları için Bir Yöntem Önerisi

Mahallelerin tespiti için hiç şüphesiz başvurulacak kaynakların başında Osmanlı arşivleri gelmektedir. Ancak belgelerde mahalle isimlerinin farklı biçimlerde kullanıldığı, aynı isimde birden fazla mahallenin olduğu, kurb³⁵ ya da der³⁶ tamlamalarıyla açıklanan mahalle konumlarının standart bir ifadeyle geçmediği, bazı muhit ve sembolik konumların da mahalle olarak zikredildiği görülmektedir.³⁷ Bu sebeple mahallelerin tespitinde karşılaşılabilecek kısıtları değerlendirmek elzemdir.

İlk olarak devlet nezdinde kaydedilen mahalle isimleri ve mahallelilerin zihnindeki adlandırmalar sebebiyle oluşan farklılıklara değinmek gereklidir. Kafescioğlu'nun 16. yüzyıl ikinci yarısına kadar suriçinin iki farklı haritadan oluştuğu yönündeki düşüncesi bu farklılığın nedenleri hakkında ipuçları barındırmaktadır. Zira Kafescioğlu'nun "biri idarecilerin evkaf, vergi, nüfus vs. kaydetmek amacıyla oluşturdukları, yani devletin şehri idare, kontrol ve vergilendirme mekanizmalarını yaratmak ve idame ettirmek üzere kullandığı harita; diğeri, şehirliilerin, mahalle sakinlerinin kimlik ve aidiyet duyguları, günlük çevrelerini algılayış biçimleri, ve bu çevrenin mekansal ve zihinsel sınırlarının nerelerden geçtiği ile belirlenen bir harita" olarak tanımladığı bu temsil yüzyıllar boyunca belgelere yansımaya devam etmiştir.³⁸ Özellikle şer'iyye sicillerinden tespit edilebildiği üzere aynı tarihli belgelerde dahi onlarca farklı şekilde mahalle ismi yer alabilmektedir. Bu husus Osmanlı şehirlerinde çok fazla mahallenin olduğunu düşündürse de farklı anlamları barındırabilir. Belgelerde görülen mahalle sayılarındaki fazlalığın bir diğer nedeni Faroqhi'nin 17. yüzyıl Ankara, Bekman'ın 19. yüzyıl İstanbul mahalleleri hakkında yaptığı tespitlerde de görülmektedir.³⁹ Bu çalışmalar öncelikli olarak mahallelerin isimlerinin ve konumlarının tespitine duyulan ihtiyaca işaret etmektedir.

Mahallelerin tespit sürecindeki kısıtlardan ikincisi şehirde aynı isimle birden fazla mahallenin olmasıdır. Örneğin 1546 ve 1600 tarihli *İstanbul Vakıfları Tahrir defterleri*'nde Muradpaşa Nahiyesi'nde üç; Alipaşa Nahiyesi'nde bir; Tahtaminare ve Ayasofya Nahiyesi'nde iki Sinan Ağa mahallesi bulunmaktadır.⁴⁰ Yine çalışma kapsamında hazırlanan 18. yüzyıl suriçi mahalleleri envanterinde de aynı isimle mahallelerin olduğu tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları Edirnekapı ve Karagümrük'teki iki Ali Paşa-yı Atık; Kocamustafapaşa

35 "Yakınında", Şemseddin Sami Efendi, *Kamus-ı Türki*, 1901, "kurb".

36 "İçinde", Şemseddin Sami Efendi, *Kamus-ı Türki*, 1901, "-der".

37 Örneğin sicillerde ekseriyetle Kocamustafapaşa kurbunda olduğu zikredilen Arabacı Bayezid mahallesinin bazı hükümlerde Silivrikapısı dahilinde veya Altımermer kurbunda olarak yer almaktadır. Ayrıca bk. EK 2.

38 Çiğdem Kafescioğlu, "Osmanlı Şehirçiliğinde Dönüşüm ve Devamlılık: Onbeşinci yüzyıl İstanbul'unda Külliye ve Mahalleler", *550. Yılında Fetih ve İstanbul* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2007), 187.

39 Suraiya Faroqhi, *Orta Halli Osmanlılar*, çev. Hamit Çalışkan (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009), 48-49; Bekman, XIX. Yüzyılın Dönüşen İstanbul'unda Mahalleler, Kollar ve Belediyeler, 271.

40 Canatar, "1009/1600 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri'ne Göre Nefs-i İstanbul'da Bulunan Mahalleler", 303,307,309; Barkan - Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 8, 21, 325, 327, 335, 419.

ve Silivrikapı'daki iki Cambaziye; Aksaray, Yenibahçe, Çarşamba Pazarı ve Silivrikapı'daki dört Kâtip Müslîhiddin mahalleleridir. Benzer şekilde 19. yüzyıl İstanbul mahalleleri envanterinde de Kadıköy, Edirnekapı, Şehremini'de üç Cafer Ağa; Aksaray, Beşiktaş, Edirnekapı, Langa, Mesihpaşa'da beş Çakır Ağa; Çarşamba Pazarı ve Eyüp'te iki Cebecibaşı; Eyüp ve Mahmudpaşa'da iki Cezeri Kasım Paşa; Saraçhane, Tophane ve Sultanahmet'te üç Firuz Ağa mahallesinin olması bunu destekler niteliktedir.⁴¹ Bu mahallelerin demografik ve topoğrafik analizi için birbirinden ayrılması son derece önemlidir.

Üçüncü olarak değinilmesi gereken kısıt belgelerdeki mekânsal tanımlamalara yöneliktir. Çalışmanın bir sonraki başlığında örnekleneceği üzere belgelerde pek çok sembolik konumun mahalle olarak geçebildiği görülmektedir. Behar'ın da ifade ettiği gibi bunun nedeni 19. yüzyıl öncesine kadar belgelerde bir semtin adına veya referans noktasına atıf yapılarak verilen takribi adreslerdir.⁴² Bu atıflar mekânların ya da muhitlerin de pek çok araştırmada mahalle olarak kabul edilmesine sebebiyet vermiştir. Oysa mahallelerin merkezlerinin ibadethaneler, mektepler, küçük meydanlar veya çeşmeler gibi yapılarla belirtilmesi Cerasi'nin de ifadesiyle "kendine ait coğrafi yeri işaretlemek" fikrinden kaynaklanmaktadır.⁴³

Konu hakkında dikkat çekilmesi gereken son kısıt mahallelerin mekânsal konumlarının göz önünde bulundurulmayışıdır. Her ne kadar mahalleler belgelerde belirli bir şehir, mahkeme veya idari teşkilat altında zikredilseler de belirtilen yerlerde konumlanmayan mahalleler de bulunmaktadır. Örneğin Kara'nın III. Ahmed devrinde şer'iyeye sicillerinden yararlanarak suriçindeki yerleşim alanları hakkındaki öne çıkan çalışmasında bu hususu destekler nitelikte tespitler görülmektedir.⁴⁴ Çalışma kapsamında hazırlanan "1708-1732 tarihleri arasında İstanbul Tarihi Yarımada Mahalleleri" başlıklı listede 262 mahallenin yer almaktadır. Ancak tarafımızca bu listede suriçinde olduğu belirtilen Emir Buhari⁴⁵, Kulaksız⁴⁶ ve Takkeci⁴⁷ gibi mahallerin surdışında olduğu tespit edilmiştir. Listedeki Nişancıpaşa-Nişancı Mehmet Paşa ve Arpa Emîni-Emin Cev mahalleleri ayrı mahalleler değil, aynı mahallelerin farklı adlandırmalarıdır. Yine Çayzade, Çorbacı Salih Ağa, Havuzlu Mescid ve İçdoğan'ın birer mahalle olmadığı kuvvetle muhtemeldir.⁴⁸

Bu noktada Metin'in "mahallelerinde yabancı olmadığını taahhüt eden imamların listesi" başlığı ile yayımladığı ve çalışmamız kapsamında ise içeriğinden bağımsız bir mahalle listesi olarak değerlendirdiğimiz hüküm de analiz edilmelidir.⁴⁹ *İstanbul Bab Mahkemesi 174 Numaralı Sicilin* 60a-61a varaklarında bulunan bu listede 258 mahalle ve mahalle imamlarının isimleri yer almaktadır.⁵⁰ Ancak bazı mahallelerin isminin ikişer kez yazılması, surdışında yer alan ve mekânsal mevcudiyeti tespit edilemeyen mahallelerin olması bu hükmün detaylı olarak incelenmesini gerektirmiştir (Bk. Tablo 1).

41 Bekman, *XIX. Yüzyılın İstanbul'unda Mahalleler, Kollar ve Belediyeler*, 295; 296; 299.

42 Behar, *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü*, 25.

43 Cerasi, *Osmanlı Kenti*, 72.

44 Kara, "III. Ahmed Devrinde Sur İçi İstanbul: Yerleşim Alanları ve Diğer Alanların Dağılımı", 123-130.

45 Eyüp'te yer almaktadır.

46 Kasımpaşa'da yer almaktadır.

47 Eyüp Çömlekçiler ve Topkapı haricinde iki Takkeci Mahallesi bulunmaktadır.

48 Bu örneklerden Havuzlu Mescid Mahallesi ile ilgili tespit çalışmamızın üçüncü bölümündedir.

49 Metin, "18. Yüzyılın İlk Yarısında İstanbul'a Göçü Önlemede Mahalle İmamlarının Rolü", 291-301.

50 Metin'in çalışmasında 257 mahallenin ismi geçmektedir.

Tablo 1: İstanbul Bab Mahkemesi 174 Numaralı Sicil 60a-61a'da Geçen Mahalleler Hakkındaki Tespitler

NO	MAHALLE İSMİ	TESPİT
1	Cezeri Kasım	İki kez yazılmıştır.
2	Sarı Nasuh	İki kez yazılmıştır.
3	Kürkçübaşı	İki kez yazılmıştır.
4	Nallı Paşa-yı Atik	İki kez yazılmıştır.
5	Abdulaziz Mescidi	Tespit edilememiştir.
6	Suhte Hızır	Tespit edilememiştir.
7	Ebubekir Paşa	Tespit edilememiştir.
8	Nallı Paşa-yı Atik	Tespit edilememiştir.
9	Daye Kadın	Tespit edilememiştir.
10	Korucu Mehmed Çelebi	Surdışında yer almaktadır.
11	Süleyman Subaşı	Surdışında yer almaktadır.
12	Şah Sultan	Surdışında yer almaktadır.
13	Emir Buhari	Surdışında yer almaktadır.
14	Kızıl Mescid Mehmed Efendi	Surdışında yer almaktadır.

Öncelikle Tablo 1’de zikredilen Abdulaziz Mescidi, Suhte Hızır ve Ebubekir Paşa’nın bir mahalle olmadığı kuvvetle muhtemeldir. Zira sicillerde, literatürde ve *Hadikatü’l-Cevâmi*’de bu isimler hakkında bilgiye rastlanmamıştır. Tabloda yer alan mükerrer Nallı Paşa-yı Atik ve Daye Kadın’ın hangi mahalleye karşılık geldiği veya bir mahalle olduğuna yönelik tespit yapılamamıştır.⁵¹ Bununla birlikte tablodaki Cezeri Kasım, Sarı Nasuh ve Kürkçübaşı mahallelerinin ikişer kez yazıldığı tespit edilmektedir. Hükümdeki iki Cezeri Kasım Paşa mahallesinin de imamı Abdurrahim Halife’dir. Mükerrer Kürkçübaşı mahallelerinin imamları ise Mehmed Halife ve Mehmed Said Halife olarak zikredilmektedir. Ancak bir diğer mükerrer Sarı Nasuh mahallelerinin imamları Mehmed Halife ve Hasan Halife; Nallı Paşa-yı Atik mahallesinin imamları ise Abdulaziz ve İsmail Halife olarak kaydedilmiştir.

Öte yandan “*Dârü’l-hilâfeti’l-aliyye Kostantiniyyetü’l-mahmiyyede vak’i mahallat...*” olarak belirtilmesine karşın hükümdeki Süleyman Subaşı, Şah Sultan, Emir Buhari ve Kızıl Mescid Mehmed Efendi mahallelerinin Eyüp’te yer alması dikkat çekicidir. Çalışmanın bir sonraki başlığında detaylı olarak analiz edileceği üzere Korucu Mehmed Çelebi mahallesinin de surdışında olduğu tespit edilmiştir. Bu husus mahallelerinin coğrafi konumlarının göz önünde bulundurulmadan yapılacak analizlerin eksik kalacağına yönelik argümanımızı delillendirmektedir. Ayrıca Kara’nın çalışmasında ve Tablo 1’de yer alan örnekler, belgelerde mahalle olarak geçen isimlerin yaşanılan yerleri veya bir muhiti nitelendirmek için de zikredildiğini düşündürmektedir.

51 19. yüzyıl mahalle envanterinde farklı konumlarda üç Daye Hatun Mahallesi bulunmaktadır. Bu mahallelerden ikisi Aktepe ve Canatar’ın listelerinde de yer almaktadır. Ancak 19. yüzyılda görülen üçüncü Daye Hatun Mahallesi ile Daye Kadın ile ilişki kurulamamıştır. Bu sebeple envantere sadece iki Daye Hatun Mahallesi eklenmiştir.

Görüldüğü üzere mahalle ölçeğinde yapılacak çalışmalar için en temel başlangıç mahallelerin tespittir. Her ne kadar belgeler bu tespitin yapılması için büyük bir zenginlik içerse de yukarıda değinildiği üzere bu durum, bazı sınırları da beraberinde getirmektedir. Bu sebeplerden dolayı mahalle çalışmalarının bir metot dahilinde yürütülmesi yönündeki ihtiyaç hasıl olmuştur.

Literatürde bir yöntem önerisi olarak ön plana çıkan çalışma, Çubuk ve Demir tarafından Kayseri mahalleleri üzerine odaklanmaktadır.⁵² Bu yöntem “kaynakları bir araya getirmek, farklı dönemlere ilişkin mahalle listelerinin oluşturulması, konumların ve sınırların harita üzerine işlenmesi” olarak üç aşamalıdır. Çalışmada İstanbul, İzmir ve Ankara gibi şehirler kapsam dışı bırakıldığında mahallelerin tespiti için 20. yüzyılın ilk yarısı, 19. yüzyıl ve 17. yüzyıl olmak üzere farklı yüzyıllara göre mahalle listelerin hazırlanmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.⁵³ Bu listelere ek Müslüman ve gayrimüslim mahallelerinin listelerinin hazırlanması önerilmiştir. Yazarlara göre listeler hazırlandıktan sonraki aşama mahalle haritalarının oluşturulmasıdır.

Bunun için 19. yüzyıl sonunda veya 20. yüzyıl başında hazırlanmış ve yapı adalarını hassas bir şekilde gösteren bir kent haritasına gereksinim vardır. Bu harita taratılarak dijital ortama aktarılır. Taratılan harita herhangi bir çizim programında dikkatli bir şekilde yeniden çizilir ve hazırlanan altlık koordinatlandırılır. 1950’lere ait kadastro paftalarında belirtilen mahalle sınırları, yeniden çizilen Osmanlı Dönemi kent haritası üzerinde gösterilir. Kentsel kadastro işlemleri mahalle esas alınarak yapıldığından, kadastro haritalarından mahallelerin resmi sınırlarına ulaşılabilir. Böylece 1950 dönemi mahallelerinin mekânsallaştırılması tamamlanmış olur. Daha sonra 19. Yüzyılın sonunda resmi olarak var olan mahallelerin mekânsallaştırılması işlemine geçilir. O döneme ait mahalleler, birleştirildikleri mahallelerin sınırları içinde sembolik olarak konumlandırılırlar.⁵⁴

Son aşamada herhangi bir çizim programı yardımıyla mahallelerin belirlenen sınırlara göre harita üzerinde konumlandırılabilceği eklenmektedir.

Elbette ki bu önemli yöntem önerisinde belirtildiği gibi mahallelerin tespit edilmesi ve konumlarının harita üzerinde gösterilmesi son derecede faydalıdır. Ancak bu yöntemle mahalle listelerinin hazırlanması ve haritalandırması yeni sorunları doğuracağı kanaatindeyiz. Zira yukarıda değinilen gerekçeler sebebiyle mahallelerin tespiti için Osmanlı arşivleri kullanılsa da belgelerde geçen her mahalle isminin analize tabi tutulması gerekmektedir.

Önerinin mahallelerin kadastral sınırlarının belirlenerek haritalanması yönündeki argümanı ise dikkat çekicidir.⁵⁵ Çalışmada 1882 ve 1950 tarihli haritalar karşılaştırıldığında Kayseri’nin mekânsal dokusunun büyük değişimler yaşamadığı tespit edilmiştir.⁵⁶ Bu husustan yola çıkılarak mahallelerinin resmi adlarına ve sınırlarına ulaşıldığı söylenmiştir.⁵⁷ Ancak mahallelerinin kesin sınırlarının müphemliği göz önünde bulundurulduğunda kadastral bir sınır çiziminin tartışmalı olduğunu düşünmekteyiz.

52 Suat Çubuk - Kemal Demir, “Osmanlı Kentlerinde Mahallelerin Mekânsallaştırılabilmesi için Bir Yöntem Denemesi: Kayseri Örneği”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 1/3 (Eylül 2012), 135-153.

53 Çubuk - Demir, “Osmanlı Kentlerinde Mahallelerin Mekânsallaştırılabilmesi için Bir Yöntem Denemesi”, 143.

54 Çubuk - Demir, “Osmanlı Kentlerinde Mahallelerin Mekânsallaştırılabilmesi için Bir Yöntem Denemesi”, 144.

55 Çubuk - Demir, “Osmanlı Kentlerinde Mahallelerin Mekânsallaştırılabilmesi için Bir Yöntem Denemesi”, 151.

56 Çubuk - Demir, “Osmanlı Kentlerinde Mahallelerin Mekânsallaştırılabilmesi için Bir Yöntem Denemesi”, 148.

57 Çubuk - Demir, “Osmanlı Kentlerinde Mahallelerin Mekânsallaştırılabilmesi için Bir Yöntem Denemesi”, 146.

Bu hususa ek çalışmada zikredilen Müslüman ve gayrimüslim mahalle listelerinin ve sınırlarının belirlenmesi ayrı bir araştırma konusu/alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁸ Yine altmış sekiz yıllık dilimde bir mahallenin tamamen Müslüman veya gayrimüslim olarak varlığını sürdürmesi de tarihsel olarak tartışmalıdır. Aynı zamanda her mahallenin şehir içindeki iç dinamikleri farklı olmakla beraber, bir mahallenin başka bir yüzyıldaki koşullarının da aynı kalamayacağı hatırdta tutulmalıdır. Gerek mahallelerin isimlerinin gerekse mekânsal konumlarının tespiti için sadece mahallelerin değil, şehrin de yüzyıllar içindeki değişimleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Özete bu yöntem her ne kadar Osmanlı arşivleri odağında olsa da teknik bir temelle şekillendirilmiş ve kadastral bir sınır belirleme üzerine gerçekleştirilmiştir. Mahallelerinin yapısı gereği böyle bir yöntemin başka hangi şehirde uygulanabileceği hususu kuşkuludur. Oysa Uğur'un nüfus büyüklüklerini baz alarak Edirne mahallelerinin yaklaşık sınırlarını belirlendiği doktora tezindeki gibi bir yöntem, başta Kayseri olmak üzere pek çok Osmanlı şehrinin mahalleleri için uygulanma imkânı sunar.⁵⁹ Uğur'un tezinde CBS kullanılarak hazırlanan haritalar literatürdeki sayılı örneklerden olmakla birlikte, mahallelerin mekânsallaştırılması için öncü bir yöntem olma niteliği de taşır.

Çalışmamız kapsamında ise üç hususa dikkat edilerek oluşturulacak yöntemle mahallelerin tespit edebileceğini vurguluyoruz. Bunlardan ilki Osmanlı arşivlerinden toplanacak verilerle karşılaştırmalı olarak mahalle "envanterlerinin" oluşturulmasıdır. Bu karşılaştırma sayesinde mahallelerin farklı belge türlerinde geçen isimlendirmeleri de ortaya çıkacaktır. Envanterle birlikte bu farklılıklar toplu olarak görülecek ve kolayca eşleştirilebilecektir. Hazırlanacak envantere yer alan başlıklar çalışmanın konusu ve verilerine göre zenginleştirilebilir. Ancak temel olarak mahallenin isimlerinin, konumlarının ve başka kaynaklarda görülen farklılıklarının yer alması zaruridir. Bu sebeple mahalle listelerinin değil, mahalle envanterlerinin oluşturulması gerektiğini savunmaktayız.

Envanterin hazırlanmasından sonra ikinci aşama belgelerde zikredilen mahallelerin bir mahalle olup olmadığının sorgulanmasıdır. Bu çalışma kapsamında verilen örneklerden de görüleceği üzere kişilerin devlet nezdinde kendilerini bir mekanla ilişkilendirerek tanıtması sembolik mekânların da mahalle olarak zikredilmesine sebep olmuştur. Mahallelerin iskân mahali olma özelliğine istinaden belgelerde geçen bu isimler, yaşanan muhitlerin de mahalle olarak algılandığını düşündürmektedir. Kanaatimizce bir belgede geçen, ancak mahalle olduğunun kesinleştirilmesi gereken isimlerin durumu, araştırmanın sınırlandığı yüzyıldan bir önceki ve bir sonraki yüzyıllara ait belgelerle açıklığa kavuşturulabilir. Böylece mahallelerin yüzyıllar içindeki değişimlerinin, dönüşümlerinin ve sürekliliklerinin de görülmesi mümkün hale gelir.

Üçüncü olarak hazırlanacak envantere mahallelerin Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) kullanılarak haritalanması bu yöntem önerisinin en önemli aşamasıdır. CBS'nin kullanımı sadece harita üretilmesine değil, mahallelerin birbirlerine olan yakınlıklarının, bölgesel yoğunlaşmalarının ve şehrin içindeki dağılımlarının analizine imkân sağlamaktadır.

58 Çubuk - Demir, "Osmanlı Kentlerinde Mahallelerin Mekânsallaştırılabilmesi için Bir Yöntem Denemesi", 148-149.

59 Uğur, *The Historical Interaction of the City with Its Mahalles*, 155.

“Osmanlı şehir tarihçiliği özeline inerek izah etmek gerekirse bu yöntemler sayesinde, tahrir ve avarız defterleri gibi Osmanlı şehirleriyle ilgili on binlerce veriyi ihtiva eden değerli birincil kaynaklardaki büyük veriyi analiz edebilmek ve harita üzerine aktarmak mümkün olmaktadır. Böylece, dinî, meslekî, mülkiyet ve unvanla ilgili bu kaynaklarda yer alan devasa bilgiler ve nitelikler mekân yani mahalle düzeyinde gösterilerek şehrin sosyo-ekonomik anatomisi çıkarılabilmektedir.”⁶⁰

Envanterde yer alan veriler başta mekânsal ve sosyal ağ analizi olmak üzere dijital beşerî bilimler yöntemleriyle değerlendirildiğinde mahalle ölçeğinden şehrin bütününe yönelik karanlık kalmış pek çok bilginin keşfedilmesine yardımcı olacaktır.⁶¹ Ayrıca dijital beşerî bilimler yöntemlerinin kullanımı görsel materyaller üretilmesiyle birlikte araştırma hakkında daha fazla sorunun sorulmasına; bu soruların cevaplanması için yeni kaynaklara ve yöntemlere başvurulmasına olanak sağlamaktadır.

Bu noktada “Mahallelerin konumları nasıl bulunabilir?”, “Bu konumların mutlakiyetinden bahsedilebilir mi?” ve “Mahallelerin sınırları belirlenebilir mi?” gibi soruları tartışmak gereklidir. Öncelikle mahalle sınırlarının son derecede değişkenlik arz eden, doğal afetler ve idari değişimler sebebiyle bölünen ya da birleştirilen bir yapıda olduğunu yeniden ifade etmek gerekir.⁶² Behar’ın da bir nevi “birleşmeler ve satınalmalar” olarak tanımladığı bu değişim veya bölünmeler mahallelerin sınırlarının kesin olarak çizilmesine imkân vermemektedir.⁶³

Suriçi mahalleleri özelinde ise bu tartışmanın 19. yüzyıl sonrasında yapılabileceği görülmektedir. Zira bu yüzyılda mahallelerin gösterildiği haritalar bulunmakta ve Osmanlı arşivleri mahallelerdeki yapılarla ilgili pek çok bilgiyi ihtiva etmektedir.⁶⁴ Ancak bu verilerin tam anlamıyla mahallelerin idari veya fiziki sınırlarını göstermediği kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca bu husus 19. yüzyılda böyle bir tartışmanın yapılması için öncelikli olarak şehirdeki tüm mahallelerin tespit edilmesini, mahallelerdeki konut, dini, toplumsal, kamusal, ticari yapıların çıkarılmasını ve bunların takribi olarak nerede konumlandığının belirlenmesini zorunlu kılar. Bu noktada suriçi özelinde mahallelerin kol veya belediye dairesi taksimatındaki mekânsal ve idari yapısı da göz önünde bulundurulmalıdır.⁶⁵ Son aşamada şehrin yaşadığı dönüşüm, yangın veya deprem gibi afetler, hazırlanan şehir kanunları ve planları değerlendirmeye alındığında 19. yüzyıl özelinde bir sınır tartışması gerçekleştirilebilir. Tüm bu hususlara rağmen bir sonraki yıl baz alındığında veya farklı bir belgedeki verilere göre belirlenen sınırların değişiklik gösterebileceğinin hatırdı tutmak gerekir. Dolayısıyla mahalle sınırlarının belirlenmesi hakkında yapılacak girişimler her koşulda tartışmaya açıktır. Bunun yerine mahallelerin belgelerde zikredilen verilere göre topoğrafik olarak kapladığı alanın

60 Yunus Uğur, “Tarihçilikte ‘Mekânın Yeniden Keşfi’: Osmanlı Şehir Çalışmaları İçin Öneriler”, *İdealKent* 11/30 (2020/2), 690. Ayrıca bk. Ahmet Yaşar, “Mekânın Tarihi”, *Tarih İçin Metodoloji*, ed. Ahmet Şimşek (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2022), 309-316.

61 Ayrıca bk. Fatma Aladağ, “Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 18/36 (2020/2), 773-796. Mehmet Gençler, “Sosyal Ağ Analizi Yöntemlerine Bir Bakış”, *Yıldız Social Science Review* 3/2 (2017), 19-34.

62 Behar, *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü*, 40.

63 Behar, *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü*, 42.

64 Ayrıca bk. Ekrem Hakkı Ayverdi, *19. Asırda İstanbul Haritası* (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1958); Ayşe Yetkin Kubilay, *İstanbul Haritaları 1422-1922* (İstanbul: Denizler Kitapevi, 2009). SALT Arşiv Harita Koleksiyonu, 4 Şubat 2023; Harvard Üniversitesi Koleksiyonu, 4 Şubat 2023.

65 İstanbul mahalleleri 1880 yılına kadar belgelerde kol taksimatı altında zikredilmektedir. Bu kollar Balat, Cibali, Yedikule, Kumkapı, Topkapı, Çarşı, Tophane, Galata, Eyüp, Kasımpaşa, Beşiktaş ve Üsküdar’dır. Ayrıca bk. Bekman, *XIX. Yüzyılın Dönüşen İstanbul’unda Mahalleler, Kollar ve Belediyeler*, 73-82.

belirlenmesi, tarihi ve mekânsal açıdan daha anlamlı olacaktır.⁶⁶ Özellikle 1900'lü yıllardan itibaren hazırlanmış *Goad, Alman Mavileri* ve *Pervititch Sigorta Haritaları* bu alanların belirlenmesi için son derece elverişli kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶⁷

Bu hususa ek mahallelerin mekânsallaştırılması için kadastral sınırların çizilmesi yerine takribi referans noktaları belirlenip haritalar üretilebilir. Bunun için mahalle mescidleri veya ibadethaneleri referans noktaları olarak alınabilir. Zira İstanbul mahallelerinin ekseriyetle cami veya mescit banilerinin isimleriyle anılması bu referanslarının koordinatlarının belirlenmesi için kolaylaştırıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶⁸ Elbette ki bu yapılardan günümüze ulaşmayan veya koordinatları tespit edilemeyenler olabilir. Bu noktada çeşitli kaynaklar ve tarihi haritalarla karşılaştırılarak bir referans noktası belirlenmeye çalışılmaktadır. Ancak kanaatimizce muhtemel konumları tespit edilemeyen mahalleler haritalara eklenmemelidir.

2. 18. Yüzyıl Suriçi Mahalleleri Envanteri ve Haritalanması

Bu çalışmada sunulan yöntem önerisi dahilinde 1730-1787 tarihleri arasındaki suriçi mahallelerinin isimlerini ve lokasyonlarını içeren bir envanter oluşturulmuştur. Envanter için ilk olarak şer'iyye sicillerinde geçen her mahalle bir listede toplanmış ve veriler kendi içinde gruplandırılarak temizlenmiştir. Çalışmamızda değinildiği üzere şer'iyye sicillerinde onlarca farklı mahalle isminin yer alması, bu isimlerden hangilerinin bir mahalleyi temsil ettiğini belirleme ihtiyacını doğurmuştur. Bu sebeple listede geçen her isim 17. yüzyıl listeleri ve 19. yüzyıl mahalle envanteri ile de karşılaştırılmıştır.⁶⁹

Bu envantere mahallelerin isimleri, konumları, sicillerde geçen farklı isim ve konum bilgileri yer almaktadır (Bk. EK-2). Envanterdeki "Mahalle İsmi" sütunu, mahalle isimlerinin hükümlerde ekseriyetle zikredilen formuna karşılık gelmektedir. Böylece "18. yüzyıl Suriçi Mahalleleri Envanteri" başlıklı 278 mahallenin yer aldığı envanter tamamlanmış ve ArcGIS programı kullanılarak üç farklı versiyonda haritalar hazırlanmıştır⁷⁰ (Bk. EK-1 Harita 5, Harita 6, Harita 7). Haritalarda Çerağ Hasan Mahallesi ve Seydi Halife hariç 276 mahallenin muhtemel konumu yer almaktadır. Bu haritalarda Davudpaşa'daki Yenimahalle ise Stolpe haritasında belirtilen konuma göre gösterilmiştir (Bk. Harita 1).⁷¹

66 Cem Behar, 19. *Asırda İstanbul Haritası*'nı referans olarak Kasap İlyas Mahallesi'nin yüz ölçümünü takribi olarak 60 hektar olarak hesaplamıştır. Bk. Behar, *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü*, 35.

67 İrfan Dağdelen (haz.), *Alman Mavileri 1: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2006). İrfan Dağdelen (haz.), *Alman Mavileri 2: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2006); SALT Arşiv Harita Koleksiyonu: *Jacques Pervititch Sigorta Haritaları* (Erişim: 4 Şubat 2023). SALT Arşiv Harita Koleksiyonu: *Charles Edouard Goad Haritaları* (Erişim: 4 Şubat 2023).

68 Semavi Eyice, "İstanbul'un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme", *Türkiyat Mecmuası* 14 (1964), 201-202.

69 BOA, Maliyeden Müdevver Defterleri (MAD.d), n. 2464, s. 1-50; Canatar, "1009/1600 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defterine Göre Nefs-i İstanbul'da Bulunan Mahalleler ve Özelliklerine Dair Gözlemler"; Aktepe, "XVII. Asra Ait İstanbul Kazası Avâriz Defteri"; Bekman, *XIX. Yüzyılın Dönüşen İstanbul'unda Mahalleler, Kollar ve Belediyeler*.

70 Envantere yer alan konum bilgileri 19. yüzyıl İstanbul mahalleleri envanteri ile karşılaştırılarak oluşturulmuştur. Ayrıca Bk. Bekman, *XIX. Yüzyılın İstanbul'unda Mahalleler, Kollar ve Belediyeler*.

71 SALT Arşiv Harita Koleksiyonu (Erişim: 4 Şubat 2023).

Harita 1: Yenimahalle'nin Stolpe Haritasına Göre Konumu

Yine EK-2'de ismi yer alan mahallelerden yalnızca on dört numaralı Aya Nikola mahallesinin bir gayrimüslim mahallesi olduğu düşünülmektedir. Bunun dışında mahalle isimlerinden yola çıkılarak gayrimüslim mahallesi olduğuna kanaat getirmeye imkân tanıyan bir veriye rastlanmamıştır. Ancak burada dini kimliğin veya etnisitenin en erken yüzyılda bile mahalleleri tanımlamada tek başına yeterli olmadığını hatırlatmak gerekir.⁷² Uğur'un ifadesiyle “nüfus yapıları hukuki zorlamalardan öte sosyo-ekonomik statü ve tercihlere dayanarak homojen ya da heterojen olabilen mahallelerde farklı inanç mensupları ve sosyo-ekonomik statü sahipleri bir arada yaşayabildikleri gibi bir mahalleye tek bir inanç grubu ya da belirli etnik grup ve hemşeri grubu da yerleşebilmektedir.”⁷³ Bu sebeple EK-2'de yer alan mahalleler hakkında “gayrimüslim mahallesi” veya “Müslüman mahallesi” gibi tanımlamalar yapmak bu çalışmanın dışında tutulmuştur.

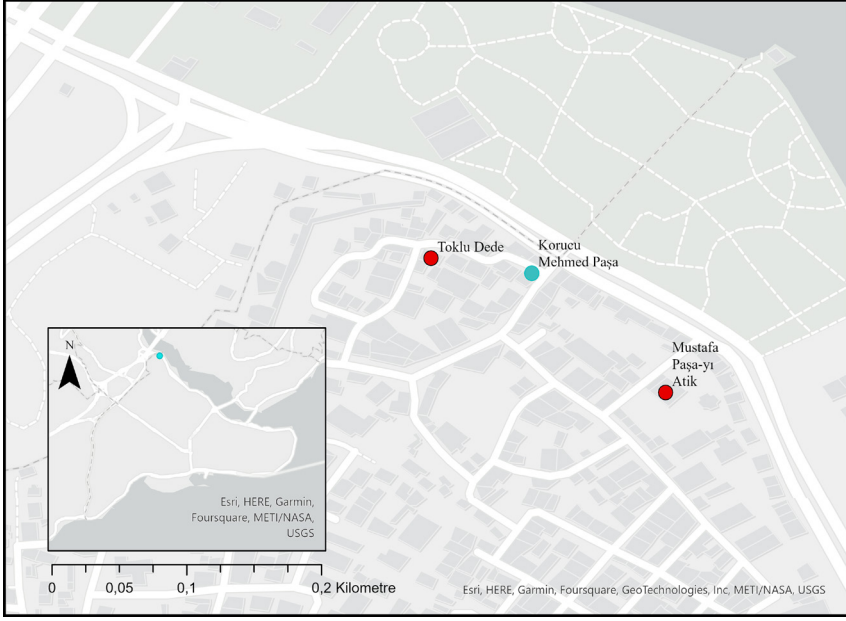
2.1. Envanter Odağında Yapılan Tespitler

Mahallelerin izinin sürülmesi, suriçi hakkında yeni bulguların keşfedilmesine katkı sunmuştur. Bu bulguların ilk izleri şer'iyye sicillerinde suriçinde olduğu zikredilen ancak haritalarda surdışında kalan mahallelerde görülmektedir. Çalışmamızın *İstanbul Bab Mahkemesi 174 Numaralı sicili* değerlendirdiğimiz kısımda da işaret edildiği üzere Korucu Mehmet Paşa mahallesinin suriçinde geçtiği görülmektedir. Haritaların hazırlanma sürecinde Toklu

72 Behar, *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü*, 24.

73 Yunus Uğur, “Osmanlı Şehirleri ve Şehirleşmesi”, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Çevre ve Şehir*, ed. Fehmi Yılmaz (İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2015), 311.

Dede ve Mustafa Paşa-yı Atik mahalleleri arasında konumlandığı tespit edilen mahalle, Stolpe haritası ve güncel harita üzerinde yapılan karşılaştırmada ise surdışında yer almıştır.⁷⁴

Harita 2: Korucu Mehmed Paşa Mahallesi'nin konumu

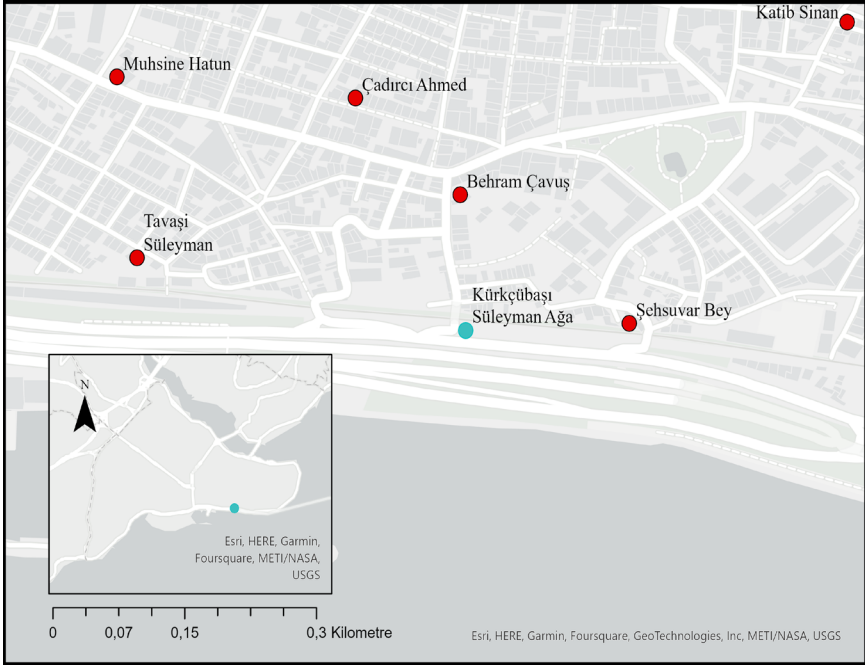
Kuşkusuz Harita 2 mahallelerin tespitinde CBS'nin kullanımının önemini bir kez daha gösterirken mahallenin envantere dahil edilmesine yönelik yeni bir tespit yapılmasını gerektirmiştir. Bu tespit yapılması koşulunda mahallenin suriçinde olduğu kabul edilecek ve envantere dahil edilecekti. Oysa çalışmada değinildiği üzere mahallelerin coğrafi konumlarının göz önünde bulundurulmaması şehir ölçeğinde yapılacak analizi etkileyecektir.

Bu noktada mahallenin konumunun tespiti için ilk olarak *Hadikatü'l-Cevâmi'*ye başvurulmuştur. Kanaatimizce eserde "mahallesi vardır" ibaresiyle yer alan ve banisinin Korucu Mehmed Çelebi olduğu Ayvansaray Mescidi bu mahalleyle ilişkilidir. Ancak eserde mescidin surdışında olduğu zikredilmektedir.⁷⁵ Bu husus Korucu Mehmed Paşa mahallesinin suriçinde mi yoksa surdışında mı olduğuna yönelik tespit kesinleşmesi için yeni belgelere başvurulmasını zorunlu kılmıştır. Nitekim *Havâss-ı Refia Mahkemesi 90 Numaralı Şer'iyye Sicili* ve *Havâss-ı Refia Mahkemesi 182 Numaralı Şer'iyye Sicili*'nden yapılan değerlendirme sonucunda mahallenin Karabaş/Korucu Mehmed Paşa ismiyle zikredildiği ve Haliç surlarının dışında olduğu tespit edilmiştir.⁷⁶

74 Bu karşılaştırma için ArcGIS programında coğrafi referanslama (Georeferencing) yöntemi kullanılmıştır.

75 Galitekin, *Hadikatül Cevami*, 319.

76 *Havâss-ı Refia Mahkemesi 90 Numaralı Şer'iyye Sicili*, (1090-1091), 59b-1; *Havâss-ı Refia Mahkemesi 182 Numaralı Şer'iyye Sicili*, (1159-1163), 56a-3; BOA, Kamil Kepeci (KK.d), nr. 2535, s. 7b.

Harita 4: Kırkçübaşı Süleyman Ağa Mahallesi'nin Konumu

Çalışma kapsamında tespit edilen bir diğer husus şer'iyye sicillerinde geçen mahalle isimlerinin farklılıklarıyla ilgilidir. İlk olarak envanterin “Farklı İsim” sütununda detaylandırılmış olan isimlerin ekseriyetle cami veya mescit banilerinden geldiği görülmüştür (Bk. Tablo 2).

Tablo 2: Banileriyle Birlikte Anılan Bazı Mahalleler

NO	MAHALE İSMİ	FARKLI İSİM	KONUMU
1	Beyceğiz	Beyceğiz Hacı Kasım	Balatkapısı
2	Cambaziye	Mustafa Efendi, Canbaz Mustafa Bey	Kocamustafapaşa
3	Cerrah İshak	Cerrahbaşı İshak, Kazgani Sadi	Aksaray Yusufpaşa Yokuşu
4	Duhani	Duhanizade Mustafa Bey, Duhanizade, Duhaniyye	Kocamustafapaşa
5	Melek Hatun	Karaağaç	Mevlevihane Yenikapı
6	Şeyh Mehmet Geylani	Bursa Tekyesi	Bahçekapı

Tespitimiz cami, mescit, kilise veya sinagogların birer ibadethane olmaktan öte mahallenin kurucu unsuru olduğu yönündeki görüşle de desteklemektedir.⁷⁸ Bu hususa Özcan'ın yirmi bir mahallenin tekke isimlerinden geldiği yönündeki bulgusundan yola çıkarak tekkeler de eklenmelidir.⁷⁹

İkinci olarak mahalle isimlerinin çeşitli gerekçeler ve dönemlerde değişikliğe uğradığı tespit edilmektedir. Örneğin envanterdeki 186 numaralı Mercimek mahallesinin 19. yüzyılda banisinin ismine istinaden Çakır Ağa mahallesi olarak geçmektedir.⁸⁰ Bu tespit hakkındaki bir diğer örnek ise 217 numaralı Nevbahar mahallesidir. Mahalle 16. yüzyıl ve 17. yüzyıl İstanbul vakıfları tahrir defterlerinde II. Mehmed'in ekmekçibaşısı olan Muhyiddin Mehmed bin İsa'nın yaptırdığı mescide atıf yapılarak Etmekçiöğlü olarak zikredilmektedir.⁸¹ *Hadikatü'l-Cevami*'ye göre 16. yüzyılda harap olan bu mescit, cariyesi Nevbahar'ın talebiyle Haseki Sultan (ö. 1558) tarafından ihya edilmiş ve Nevbahar olarak isimlendirilmiştir.⁸² 18. yüzyıl ve 19. yüzyıl mahalle envanterinde görüldüğü üzere bu ihya sonrasında mahallenin ismi Nevbahar olarak yerleşmiştir.⁸³

Üçüncü olarak envanterin "Farklı İsim" sütununda unvanlardan veya mesleklerden oluşan mahalle isimlerinin eş anlamlarıyla da kullanıldığı görülmüştür. Bunun en somut örneği envanterdeki 100 numaralı Haraççı Kara Mehmed mahallesidir. Şer'iyye sicillerinde mahalle "vergi toplayan kimse" anlamına gelen Cizyedar Kara Mehmed olarak da geçmektedir.⁸⁴ Bu örnekler mahalle isimlerinin yüzyıllar içindeki değişimi hakkında yeni bir bakış açısı oluşturmaktadır. Zira Eyice'ye göre bazı ibadethanelerin günümüze ulaşmaması, bu ibadethanelerin isimlerinin geçirdiği değişimler ve şehrin tarihi topografyası hakkında çalışmaların yapılmasına duyulan ihtiyaç mahalle isimlerinin kökenlerine dair tespitlerin yapılmasını zorlaştırmaktadır. Ancak kanaatimizce mahalle isimlerinin geçmiş yüzyıllara bakılarak analiz edilmesi bu zorluğu kolaylaştırabilir.⁸⁵

Öte yandan çalışma kapsamında değerlendirilen sicillerde yer alan Cemaletdin,⁸⁶ Karaköy⁸⁷ ve Lalezar'ın⁸⁸ müstakil mahalleler olmadığı düşünülmektedir. Bu isimlerden Lalezar, Kara'nın yayımlandığı listede de 168. mahalle olarak geçmiştir.⁸⁹

78 Beyza Topuz Demir - Yunus Uğur, "Mahalle: Bir Mensubiyet ve Mesuliyet İlişkisi Osmanlı Şehirleri ve Kefalet Sistemi Örneği", *Kent ve Maneviyat*, ed. Seyfettin Erşahin vd. (Ankara: İdealkent Yayınları, 2020), 463.

79 Serpil Özcan, *XIX. Yüzyıl İstanbul Tekkeleri ve Mekânsal Konumlanışları* (İstanbul: İstanbul Şehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 187.

80 Bekman, *XIX. Yüzyılın İstanbul'unda Mahalleler, Kollar ve Belediyeler*, 295.

81 Barkan - Ayverdi, *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, 342; Canatar, "1009/1600 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri'ne Göre Nefs-i İstanbul'da Bulunan Mahalleler", 307.

82 Galitekin, *Hadikatü'l-Cevami*, 279. Ayrıca bk. Hakkı Alçep - Erdal Kahraman, *Fatih Camileri ve Mescidleri* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Fatih Şubesi, 2017), 525.

83 *Davud Paşa Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, 18b-2, 61b-3, 62a-1; *İstanbul Bab Mahkemesi 197 Numaralı Sicil*, 53b-3; Bekman, *XIX. Yüzyılın İstanbul'unda Mahalleler, Kollar ve Belediyeler*, 312.

84 Sir James W. Redhouse (ed.) *Turkish and English Lexicon* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Jizye"; Şemseddin Sami Efendi, *Kamus-ı Türkî*, 1901, "Harâc"; *İstanbul Bab Mahkemesi 174 Numaralı Sicil*, 61a.

85 Eyice, "İstanbul'un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme", 202-204.

86 *Davud Paşa Mahkemesi 1 Numaralı Sicil*, 40b-3.

87 *İstanbul Mahkemesi 25 Numaralı Sicil*, 9-3.

88 *İstanbul Mahkemesi 2 Numaralı Sicil*, 49-1.

89 Kara, "III. Ahmed Devrinde Sur İçi İstanbul: Yerleşim Alanları ve Diğer Alanların Dağılımı", 128.

Tipki Korucu Mehmed Paşa mahallesi örneğinde olduğu gibi 18. yüzyıl da Lalezar mahallesini tespit edebilmek için kullandığımız kaynak *Hadikatü'l-Cevâmi*'dir. Eserde "Lalezar Mescidi" olarak geçen yapıda "mahallesi yoktur" ibaresi yer almakla birlikte mescidin konumu hakkında da "der mahall-i meşhur" bilgisi yazılmıştır.⁹⁰ Bu husus Lalezar'ın bir mahalle olmadığını, sicillerde bir yeri/mevkiye atıf yapılmak için zikredildiğini düşürtmektedir. Kanaatimizce Behar'ın, suriçinde sayıları onları bulan bu küçük "mahallelerin" yalnızca o "mahallenin" sakinleri tarafından bilinmekte olduğu yönündeki tespiti kendini Lalezar örneğinde de göstermektedir.⁹¹

2.2. *Hadikatü'l-Cevâmi*'ye Göre Suriçi Mahalleleri

Çalışma boyunca mahallelerin tespitinde farklı kaynak türlerinden karşılaştırma yapmanın önemine dikkat çekilmişti. Bu öneme istinaden envanter bulguları 18. yüzyıl Osmanlı İstanbul'u hakkında önemli çalışmalardan biri olan *Hadikatü'l-Cevâmi* ile karşılaştırılmıştır. Eserin müellifi Hüseyin Ayyansarayı "821 aded camı ve mescidi birer birer dolaşıp, hepsinde bir veya daha ziyade vakit namaz kılarak inceleme yapmış ve bunların civarındaki tekkeler, medreseler, çeşmeler, sebiller, bunların vakıfları, vakıf-ı sânileri, minber koyanları, buralarda çeşitli vakıflar tesis edenleri, mezarlıklarında medfun bulunan meşahiri, sahilсарayları, v.s.yi kaydetmiş ve 1193 (1779) yılında eserin temize çekilmesi tamamlanmıştır."⁹² Eserin çalışmamız açısından önemi her yapının "mahallesi vardır" ya da "yoktur" ibaresiyle anlatılmasıdır.⁹³

İlk olarak yapılan karşılaştırmada mahallelerin eserdeki "mahallesi vardır" ve "mahallesi yoktur" ibareleriyle uyduğu görülmüştür. Ancak eserin matbu nüshası ve zeyilleri arasındaki Yatağan Mescidi,⁹⁴ Havuzlu Mescid,⁹⁵ Hatuniyye Mescidi⁹⁶ gibi örneklerden anlaşıldığı üzere "mahallesi vardır" ibaresinde farklılıklar görülmektedir. Konu hakkındaki dikkat çeken bir diğer husus eserde müstakil bir mahalle olması mümkün olmayan, ancak "mahallesi vardır" ibaresiyle yer alan yapılarıdır.

Bu tespit cevaplanması gereken iki önemli soruyu doğurmaktadır. İlki "mahallesi vardır" ibaresi olan yapılar envanterle yapılan karşılaştırmada doğrulanabiliyorsa bu husus nasıl değerlendirilecektir?" olurken ikincisi ise "Eserin nüsha farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda belirtilen bu farklılıklar 'mahallesi yoktur' olarak mı kabul edilmeli midir?" sorusudur. Bu sebeple mahallelerin tespiti için yapılan karşılaştırmadaki farklılıklar göz ardı edilerek çalışmanın tamamlanamayacağını ve sunulan metot önerisine istinaden iki sorunun sembolik bir anlam ihtiva ettiğinin kanaatindeyiz.

90 Galitekin, *Hadikatü'l-Cevâmi*, 255.

91 Behar, *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümlü*, 26.

92 Galitekin, *Hadikatü'l-Cevâmi*, 34.

93 Günümüzde müellif nüshasına ulaşamayan eserin 19. yüzyılda zeyilleri yazılmıştır.

94 Seçgin'in tespitleri doğrultusunda yazma nüshalarda mahallesi vardır olarak geçmektedir.

95 Hüseyin Ayyansarayî, *Hadikatü'l-Cevâmi* (İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Koleksiyonu, 2248). *Galata Mahkemesi 15 Numaralı sicil 14b-1* varağında yer alan bir terekeye göre mescit Soğan Ağa mahallesinde zikredilmiştir. Aynı zamanda CBS ile yapılan kontrol de mescidin ilgili mahallenin yakında konumlandığı tespit edilmiştir.

96 Hüseyin Ayyansarayî, *Hadikatü'l-Cevâmi* (Berlin: Staatsbibliothek zu Berlin, Handschriften Orientalabteilung, 8201).

Çalışmamızda bu sembolik anlamın izini sürmek ve “mahallesi vardır” ibaresinin neyi temsil edebileceği yönünde bir çıkarım yapmak için yapıların lokasyonları belirlenmiş ve Coğrafi Bilgi Sistemleri’ne başvurulmuştur. Değerlendirme sonucunda bu ifadenin zikredildiği yapıların envanterdeki bazı mahallelerle coğrafi olarak birebir yakınlık gösterdiği tespit edilmiştir (Bk. Tablo 3).

Tablo 3: *Hadikatü’l-Cevâmi*’de “mahallesi vardır” İbaresine Olan Yapılara Dair Tespitler

NO	YAPININ İSMİ	YAKINLIĞININ BULUNDUĞU MAHALLE
1	Bekir Paşa Câmî’i	Davudpaşa Mahallesi
2	Ahmed Paşa Câmî’i	Fethiye Mahallesi
3	Eski İmaret Mescidi	el-Hac Hasan Mahallesi
4	Hâcegî Mescidi	Yarhisar Mahallesi
5	Kâdî Sa’dî Mescidi	Hamami Muhyiddin
6	Kâdî Sa’dî Mescidi	Müfti Ali Mahallesi
7	Kemânî Mescidi	Mesih Paşa Mahallesi
8	Kırımı Mescidi	Kemalpaşa Mahallesi
9	Küçük Mustafâ Paşa Mescidi	Gül Camii Mahallesi
10	Soğukkuyu Câmî’i	Zeyrek Mahallesi

Elbette ki mahallelerin sınırlarının değişkenliği göz önünde bulundurulduğunda yapıların kesin olarak Tablo 3’te yer alan mahallelerin içinde olduğu söylenemez. Ancak bu tespit bir konum ya da sınır tartışmasının ötesinde *Hadikatü’l-Cevâmi*’deki “mahallesi vardır” ibaresinin aynı zamanda “bir mahalleye aittir” olarak değerlendirilebileceğine işaret etmektedir. Bu açıdan bakıldığında bahsi geçen yapılardaki “mahallesi vardır” ibaresinin yalnızca “müstakil bir mahalledir” manasına değil aynı zamanda “mevcut bir mahallenin parçasıdır” anlamında olduğunun kanaatindeyiz.

Behar’ın değindiği üzere mahallesi olmayan ancak kaynaklarda bir mahallenin ibadethanesiyle ilişkili olarak zikredilen yerler tespitimizi doğrulayabilir.

“Rastladığımız mahalle içinde mahalle örnekleri de İstanbul’da mahalle kavramının zaman ve mekandaki esnekliğini ve değişkenliğini teyit eder. Bunlar bir mahallenin bir kısmının farklı bir adla adlandırıldığı ve/veya farklı bir kimliğe sahip olduğu algısının egemen olduğu durumlardır. Bu küçük “mahalle altı” birimler adlarını bir mescitten, bir çeşmeden, bir sokaktan veya bir yakınlarda ikamet eden bir kişinin adından alabiliyorlardı.”⁹⁷

Nitekim Behar, Kasap İlyas mahallesinin farklı noktalarında yeni bir mahalle oluşturmadan kalan Şah-ü Geda Camii, Şah Sultan Camii ve Çavuşzade Mescidi’nin bizzat bu mahallenin bir parçası olarak yüzyıllarca varlığını koruduğunu tespit etmiştir.⁹⁸ Bu hususlar göz

97 Behar, *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü*, 43.

98 Behar, *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü*, 40-41.

önünde bulundurulduğunda “mahallesi vardır” ibaresinin eserdeki yapıları bir mahalleyle ilişkilendirmek için de kullanıldığını düşündürmektedir.

SONUÇ

Mahalleler, şehirlerin dönüşümünün görüldüğü en önemli birimler olarak karşımıza çıkmaktadır. Başta Osmanlı arşivleri olmak üzere pek çok tarihi kaynak, mahalle çalışmalarının yapılabilmesi için büyük bir zenginliğin olduğuna işaret etmektedir. Ancak öncelikle mahallelerin isimlerinin ve lokasyonlarının tespitinden sonra bu zenginlikten faydalanmak mümkün olabilecektir.

Çalışmamızda bu tespite yönelik ihtiyacın nedenleri; mahallelerin isim ve konumlarında standart bir kullanımın bulunmaması, şehirlerde aynı isimde birden fazla mahallenin yer alması, mahalle olarak zikredilen yerlerin aslında bir mahalle teşekkülünde olmaması ve mahallelerin şehirdeki konumunun tespit edilmemesi olarak dile getirilmiştir. Bu hususlar mahalle ölçeğinde yapılacak her çalışmanın bir metot dahilinde hazırlanmasının önemine işaret etmiştir.

Değinilen öneme istinaden çalışmamızda mahalle envanterlerinin oluşturulması, bu envanterdeki verilerin farklı arşiv belgeleri, kaynaklar ve yüzyıllarla karşılaştırılarak tespit edilmesi ve Coğrafi Bilgi Sistemleri aracılığıyla mahallelerin mekânsallaştırılması olarak üç aşamalı bir metot önerisi sunulmuştur. Böylece sunulan metot önerisi dahilinde sekiz şer'iyye sicilinden yararlanılarak 1730-1787 yılları arasında suriçi mahalleleri envanteri hazırlanmış ve mahallelerin nasıl tespit edildiği aşamalı olarak anlatılmıştır.

Aynı zamanda bu tespit, mahalle ölçeğinde yapılacak çalışmalar için cevaplanması gereken mühim soruları oluşturmuştur: “Mahallenin bir mahkemeye bağlı olarak sicillerde zikredilmesi, bu mahallenin surların içinde veya dışında bir alanı kaplıyor olması yönündeki tespitin yapılmasına imkân verir mi?”, “Mahallelerin fiziki sınırlarının kesin veya resmi şekilde belirlenmesinin tartışmalı olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu husus nasıl değerlendirilmelidir?” ve “Osmanlı İstanbul'u için suriçi veya surdışı tartışması ne zamana kadar belirleyicidir veya gerçekten belirleyici midir?”

Bu çalışmanın ana kaynaklarını şer'iyye sicillerinin oluşturması, mahalleler hakkında belki de en zengin kaynaklar olarak değerlendirebilecek sicillerin mahallelerin tespitindeki sınırlarını da ortaya çıkartmıştır. Yine *Hadikatü'l-Cevâmi'* envanterde bulunan veriler için bir kontrol kaynağı olurken 18. yüzyıl İstanbul mahalleleri hakkında da yeni soruların doğmasına neden olmuştur.

Görüldüğü üzere çalışmanın bulguları 18. yüzyıl suriçi mahallelerinin sosyo-mekânsal analizi için bir başlangıcı ifade etmektedir. Zira mahallelerin 18. yüzyıldaki isimlerinin ve muhtemel konumlarının tespiti İstanbul'un fethinden Cumhuriyet devrine kadar Osmanlı İstanbul'unun tüm mahallelerinin bilinmesi için bir parçanın tamamlanmasına katkıda bulunmuştur. Bu envanterin hazırlanması arşiv belgeleri kullanılarak hangi mahallerinin yeni oluştuğu veya yok olduğunu, mahallelerde gündelik hayatın nasıl sürdürüldüğünü, mahallenin birbirleriyle olan ilişkileri, topografisi, demografik ve mimari yapılarını tespit

etme imkânı sunmaktadır. Böylece dijital beşerî bilimler yöntemlerinin sunduğu imkânlar ve Osmanlı arşivlerinin zenginliği, mahallelerden şehrin bütününe 18. yüzyıl İstanbul'unun tarihinin yeniden düşünülmesini mümkün kılacaktır.

Araştırma & Yayın Etiği: Bu makale, en az iki kör hakem tarafından incelenmiş ve *iThenticate* taramasıyla intihal ve benzerlik raporu oluşturulmuştur. Makale, araştırma ve yayın etiğine uygundur.

Etik Beyanı & Çıkar Çatışması: Bu makalenin yazarı çıkar çatışması bildiriminde bulunmamış, makalenin hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik kaidelere uyulduğunu ve yararlanılan tüm çalışmalara atıf yapıldığını beyan etmiştir. Libre Açık Erişim'li bu makale, [CC BY-NC 4.0](#) lisansına sahiptir.

Research & Publication Ethics: The article underwent a double-blind peer-review process involving two or more reviewers, and an *iThenticate* scan was conducted to detect potential plagiarism and similarity issues. The article was found to comply with established research and publication ethics standards.

Ethical Declaration & Conflict of Interest: The author of the article has disclosed no conflicts of interest and has affirmed that the manuscript was prepared in adherence to ethical and scientific principles and that all relevant sources were accurately cited. This is a Libre Open Access article under the [CC BY-NC 4.0](#) license.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Başkanlık Osmanlı Arşivi (BOA).

Haritalar (HRT.h).

Kamil Kepeci (KK.d), nr. 2535.

Maliyeden Müdevver Defterleri (MAD.d), nr. 2464.

Şer'iyeye Sicilleri

Havâss-ı Refia Mahkemesi (1090-1091). İSAM Kütüphanesi, no. 90.

Havâss-ı Refia Mahkemesi (1159-1163). İSAM Kütüphanesi, no. 182.

İstanbul Bab Mahkemesi (1154-1153). İSAM Kütüphanesi, no. 174.

2. Yazmalar

Ayvansarâyî, Hüseyin. *Hadikatü'l-Cevâmi'*. Berlin: Staatsbibliothek zu Berlin, Handschriften Orientalabteilung, 8201. <https://stabikat.de/Record/502644052>

Ayvansarâyî, Hüseyin. *Hadikatü'l-Cevâmi'*. İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Koleksiyonu, 2248.

3. Matbu Eserler

İSAM Kütüphanesi Salnâme Veri Tabanı: *Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye [Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi]*. İstanbul: Darü't- Tibaatü'l-Amire, 1294. <http://ktp.isam.org.tr/pdfsal/Do246712940000032.pdf>

Marmara Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi: *Şehremaneti Hududu Dahilinde Bulunan Mahallat Esamisi*. Dersaadet: Arşak Garoyan Matbaası, 1329. https://katalog.marmara.edu.tr/yordam/?p=1&q=%C5%99Ehremaneti+Hududu+Dahilinde+Bulunan+Mahallat+Esamisi&alan=tum_txt&demirbas=R140721

SALT Arşiv İstanbul Belediyesi İhsaiyat Mecmuası Koleksiyonu: 1329 *senesi İstanbul Belediyesi İhsaiyat Mecmuası*. Dersaadet: Matbaa-i Arşak Garivyan, 1329. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/99279>

4. Haritalar

Ayverdi, Ekrem Hakkı. *19. Asırda İstanbul Haritası*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1958.

Dağdelen, İrfan (haz.). *Alman Mavileri 1: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2006.

- Dağdelen, İrfan (haz.). *Alman Mavileri 2: 1913-1914 I. Dünya Savaşı Öncesi İstanbul Haritaları*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü, 2006.
- Harvard University Map Collection. *Constantinople = Stambol*. Erişim 4 Şubat 2023. [https://iiif.lib.harvard.edu/manifests/view/ids:8608890\\$ii](https://iiif.lib.harvard.edu/manifests/view/ids:8608890$ii)
- İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Harita Koleksiyonu. *Dar'üs saltanatı seniye olan İstanbul'un haricinde vaki Zeytinburnu ve Üsküdar'da kâin Fenerbahçesinden Karadeniz Boğazı'nda vaki Rumeli ve Anadolu Fenerlerine varıncaya kadar nefsi-i İstanbul'un ve civarında vaki Eyüp ensarı ve Hasköy ve Kasımpaşa ve Galata ve Beyoğlu ve Topbane ve Beşiktaş ve Üsküdar ve mahalli sairede mevcut cevami-i şerife ve mevaki-i meşhura ve kışlak-ı hümayun ve ebniye-i saire ve bi'l cümle tarik-i îâm ve tarik-i has ve bostan ve meydan ve bağ ve bahçe ve iskele ve mevaki-i saire ve kurbu civarında olan bazı karyelerin harita-i mevzuiesidir ki bu defa Mühendishane-i Hümayun şakirdanı kulları marifetiyle talim günâ bi'l hendese mesaha olunarak müceddeden abz-u tersim olunmuştur*. Erişim: 4 Şubat 2023. [http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/detailnonmodal/ent:\\$002f\\$002fSD_ILS\\$002fo\\$002fSD_ILS:1332899/one?qu=92761](http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/detailnonmodal/ent:$002f$002fSD_ILS$002fo$002fSD_ILS:1332899/one?qu=92761)
- SALT Arşiv Harita Koleksiyonu. *Plan de Constantinople avec ses faubourgs le port et une partie du Bosphore levé et dessiné par C. Stolpe verifié d'après les changements les plus récents jusqu'en 1882*. Erişim: 4 Şubat 2023. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/101333>
- SALT Arşiv Harita Koleksiyonu. *Charles Edouard Goad Haritaları*. Erişim: 4 Şubat 2023. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/1815>
- SALT Arşiv Harita Koleksiyonu. *Jacques Pervititch Sigorta Haritaları*. Erişim: 4 Şubat 2023. <https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/1824>
- Yetkin Kubilay, Ayşe. *İstanbul Haritaları 1922-1422*. İstanbul: Denizler Kitapevi, 2009.

5. Yayımlanmış Siciller

- Bab Mahkemesi 197 Numaralı Sicil (1162-1163/1749-1750)*. Haz. Sabri Atay – Rasim Erol. İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 2019. <http://www.kadisicilleri.org>
- Davud Paşa Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (1196-1197/1782-1783)*. Haz. Sabri Atay – Rasim Erol. İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 2019. <http://www.kadisicilleri.org>
- Eyüp Mahkemesi 182 Numaralı Sicil (1154-1161/1741-1748)*. Haz. Mehmet Akman – Salih Kahrıman – Abdülkadir Altın. İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 2019. <http://www.kadisicilleri.org>
- Galata Mahkemesi 15 Numaralı Sicil (981-1000/1573-1591)*. Haz. Talip Mert – Rifat Günalan. İstanbul: İSAM – İslam Araştırmaları Merkezi, 2012. <http://www.kadisicilleri.org>
- İstanbul Mahkemesi 25 Numaralı Sicil (1179-1180/1765-1767)*. Haz. Salih Kahrıman. İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 2019. <http://www.kadisicilleri.org>
- İstanbul Mahkemesi 33 Numaralı Sicil (1183-1185/1769-1770)*. Haz. Yılmaz Karaca – Mustafa Yılmaz. İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 2019. <http://www.kadisicilleri.org>
- İstanbul Mahkemesi 44 Numaralı Sicil (1780-1779/1194-1193)*. Haz. Fikret Sarıcaoğlu. İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 2019. <http://www.kadisicilleri.org>
- İstanbul Mahkemesi 56 Numaralı Sicil (1787-1786/1203-1201)*. Haz. Rifat Günalan. İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 2019. <http://www.kadisicilleri.org>

Kısmet-i Askeriye Mahkemesi 59 Numaralı Sicil (1143 / 1730-1731). Haz. Sabri Atay – Rasim Erol. İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 2019. <http://www.kadisicilleri.org>

6. Tez, Makale ve Kitaplar

- Açık, Turan. “Fetihten 19. Yüzyıla Kadar Trabzon Şehri'nin Mahalleleri”. *History Studies International Journal of History* 9/5 (2017), 25-56.
- Açık, Turan. “Mahalle ve Camii: Osmanlı İmparatorluğu'nda Mahalle Tipleri Hakkında Trabzon Üzerinden Bir Değerlendirme”. *OTAM* 35/35 (Bahar 2014), 1-39.
- Aktepe, Münir. “XVII. Asra Ait İstanbul Kazası Avarız Defteri”. *İstanbul Enstitüsü Dergisi* 3 (1957), 109-139.
- Alada, Adalet Bayramoğlu. *Osmanlı Şehrinde Mahalle*. İstanbul: Sümer Yayınevi, 2008.
- Aladağ, Fatma. “Dijital Beşerî Bilimler ve Türkiye Araştırmaları: Bir Literatür Değerlendirmesi”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 18/36 (2020), 773-796.
- Alçep, Hakkı – Kahraman, Erdal. *Fatih Camileri ve Mescidleri*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Fatih Şubesi, 2017.
- Aliagaoglu, Alpaslan. “Şehrsel Toponimi: Balıkesir İlinde Mahalle Adları, Bir Sınıflandırma Denemesi”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16/29 (2013), 45-62.
- Alver, Köksal. “Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği”. *İdealKent* 2 (Aralık 2010), 116-139.
- Alver, Köksal. *Mahalle: Mahallenin Toplumsal ve Mekansal Portresi*. İstanbul: Hece Yayınları, 2013.
- Aydınlı, Halil İbrahim. “Yeni Yönetim Anlayışı ve Yerelin Yerelleştirilmesi: Mahalle Yönetimi”. *Yerel Yönetim ve Denetimi* 8/5 (2003), 28-33.
- Aysu, Çidem. “İstanbul Şehriden Metropolen İstanbul'a Mahallelerin Mekânsal Dağılışı 1950-2001”. *İstanbul Dergisi* 40 (Ocak 2002), 51-58.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı. “Fatih Devrinde İstanbul Mahalleleri”. *Vakıflar Dergisi* 4 (1958), 249-261.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı. *Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri, Şehrin İskanı ve Nüfusu*. İstanbul: Vakıflar Umum Müdürlüğü, 1958.
- Baday, Ömür Nihal. *Modern Kent Mekânlarında Mahallenin Konumu*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Barkan, Ömer Lütfi – Ayverdi, Ekrem Hakkı. *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Târihli*. İstanbul: İstanbul Fethi Cemiyeti Yayınları, 1957.
- Başaran, Betül. “The 1829 Census and the Population of Istanbul during the Late 18th and Early 19th Centuries”. *Studies on Istanbul and Beyond, The Freely Papers*. ed. Robert G. Ousterhout. 1/53-71. Philadelphia: University of Pennsylvania Museum Publications, 2007.
- Bayartan, Mehmet. “Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi* 13 (2005), 93-107.

- Behar, Cem. *Bir Mahallenin Doğumu ve Ölümü (1494-2008) – Osmanlı İstanbul’unda Kasap İlyas Mahallesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014.
- Bekman, Büşranur. *XIX. Yüzyılın Dönüşen İstanbul’unda Mahalleler, Kollar ve Belediyeler: Bir Ewanter ve Haritalama Çalışması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Bergen, Lütfi. “Medeniyetin Cüzü: Mahalle”. *İdealKent* 1 (2010), 154-168.
- Beydilli, Kemal. “İmam”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22/181-186. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- Beydilli, Kemal. *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*. İstanbul: Yitik Hazine Yayınları, 2012.
- Bilgili, Bilal – Şimşek, Nurhilal. “XIX. Yüzyıl Kamu Yapılarının Üsküdar Mahallelerine Etkisi: Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bir Okuma”. *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu IX Bildirileri*. 3/391-410. İstanbul: Üsküdar Belediyesi, 2017.
- Bingöl, Sedat. “İstanbul’da 1829 Nüfus Sayımı ve Bazı Mahallelerin Müslüman Nüfusu Üzerine Bir İnceleme”. *Tarih Araştırmaları Dergisi* 23/36 (2004), 43-60.
- Bingöl, Sedat. “Nineteenth Century Ottoman Neighborhoods Visited by Courage Sleeplessness and Dead Bodies”. *Middle Eastern Studies* 51/2 (2015), 254-268.
- Bingöl, Sedat. *1829 İstanbul Nüfus Sayımı ve Tophane Kasabası*. Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, 2004.
- Bulunur, Kerim İlker. *Osmanlı Galatası (1453-1600)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2014.
- Bulut, Hüseyin. “1643 Tarihli Avarız Defterine Göre Erzincan Şehri’nin Mahalleleri”. *History Studies Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı* (2012), 21-30.
- Canatar, Mehmet. “1009/1600 Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri’ne Göre Nefs-i İstanbul’da Bulunan Mahalleler ve Özelliklerine Dair Gözlemler”. *Osmanlı İstanbulu I*. ed. Feridun Emecen vd. 283-310. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Canatar, Mehmet. “Fatih Mahalleleri”. *Suriçi İstanbul: Fetihden Önce ve Fetihden Sonra*. 203-250. İstanbul: Fatih Belediyesi Yayınları, 2017.
- Canatar, Mehmet. “İstanbul’un Nahiye ve Mahalleleri (1453-1923)”. *Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. ed. Feridun Emecen vd. 2/218-245. İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 2015.
- Canatar, Mehmet. *İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri: 1009 (1600) Tarihli*. İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2004.
- Canbakal, Hülya. “Mahallede Bir Arada Yaşama Kültürü”. *Uluslararası Osmanlı Coğrafyasında Mahalle Kültürü Sempozyumu 13-16 Ekim 2011 Mahallede Hayat Var Bildiriler Kitabı*. haz. Aziz Elbas. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2011.
- Cerasi, Maurice M. *Osmanlı Kenti: Osmanlı İmparatorluğu’nda 18. ve 19. Yüzyıllarda Kent Uygarlığı ve Mimarisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.
- Crane, Howard. *The Garden of the Mosques: Hafız Hüseyin Al-Ayvansarayi’s Guide to the Muslim Monuments of Ottoman İstanbul*. Leiden: Brill, 2000.
- Çabuk, Saye Nihan – Değerliyurt, Mehmet. “Coğrafyayı Coğrafi Bilgi Sitemleri ile Tanımlamak”. *Doğu Coğrafya Dergisi* 20/33 (2015), 37-48.

- Çubuk, Suat – Demir, Kemal. “Osmanlı Kentlerinde Mahallelerin Mekânsallaştırılabilirliği İçin Bir Yöntem Denemesi: Kayseri Örneği”. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* 1/3 (Eylül 2012), 135-153.
- Demir, Beyza Topuz – Uğur, Yunus. “Mahalle: Bir Mensubiyet ve Mesuliyet İlişkisi Osmanlı Şehirleri ve Kefalet Sistemi Örneği”. *Kent ve Maneviyat*. ed. Seyfettin Erşahin vd. Ankara: İdealkent Yayınları, 2020.
- Digital Ottoman Studies. “Yayınlar” Erişim 4 Şubat 2023. <https://www.digitalottomanstudies.com/publications?lang=tr>
- Emecen, Feridun M. “1455 Tarihli İstanbul Tahrir Defteri'nin Kayıp Sayfaları”. *Osmanlı Araştırmaları* 56 (2020), 287-317.
- Ergenç, Özer. “Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”. *The Journal of Ottoman Studies* 4/4 (1984), 69-78.
- Ergenç, Özer. *XVI. Yüzyılda AnkaraveKonya*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012.
- Ergin, Nina. “1752 İstanbul’unda Hamamların ve Hamam Çalışanlarını Haritasının Çıkarmak”. *Ekmek Aslanın Ağzında: Osmanlı Şehirlerinde Hayatlarını Kazanmak İçin Mücadele Eden Zanaatkârlar*. ed. Suraiya Faroqhi. 125-153. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Erses, Selma Mine. “Mahalle Kimliği”. *İstanbul Dergisi* 40 (Ocak 2002), 59-65.
- Evlıyaoğlu, Furkan. “Osmanlı Döneminde Rodos Kentindeki Camiler ve Mahalleler Üzerine Bir İnceleme”. *Art-Sanat* 17 (2022), 131-155.
- Eyice, Semavi. “Hüseyin Ayyansarayî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/528-530. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.
- Eyice, Semavi. “İstanbul’un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme”. *Türkiyat Mecmuası* 14 (1964), 199-216.
- Faroqhi, Suraiya. *Orta Halli Osmanlılar*. çev. Hamit Çalışkan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.
- Gençer, Mehmet. “Sosyal Ağ Analizi Yöntemlerine Bir Bakış”. *Yıldız Social Science Review* 3/2 (2017), 19-34.
- Güneş, Yaşar. “Mahalle Yönetimi”. *Türk İdare Dergisi* 465 (Aralık 2009), 113-128.
- Harmanda, Sinan. *1455 Tahririne göre İstanbul Tarihi Yarımadasının Mahalleleri ve Dini Yapıları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Hazırbulan, Tahsin. “Sadaka-i Sultânî Defterine Göre Havâss-ı Refiâ’da Mahalleler ve Fakirleri”. *Tarih ve Gelecek Dergisi* 6/1 (2020), 89-117.
- Hüseyin Ayyansarayî. *Hadikatü'l-Cevâmi': İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar*. ed. Ahmet Nezih Galitekin. İstanbul: İşaret Yayınları, 2001.
- İlhan, M. Mehdi. “Onaltıncı Asırda Diyarbakır Şehrinin Nüfusu ve Mahallelere Dağılımı”. *Ziya Gökalp Üç Aylık Kültür Dergisi* 11/62 (1991), 49-72.
- İnalçık, Halil. *The Survey of Istanbul*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
- İnalçık, Halil. *İstanbul Tarihi Araştırmaları: Fetih'ten Sonra İstanbul'un Yeniden İnşası Bilad-i Selase, Galata, Eyüp, Üsküdar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.

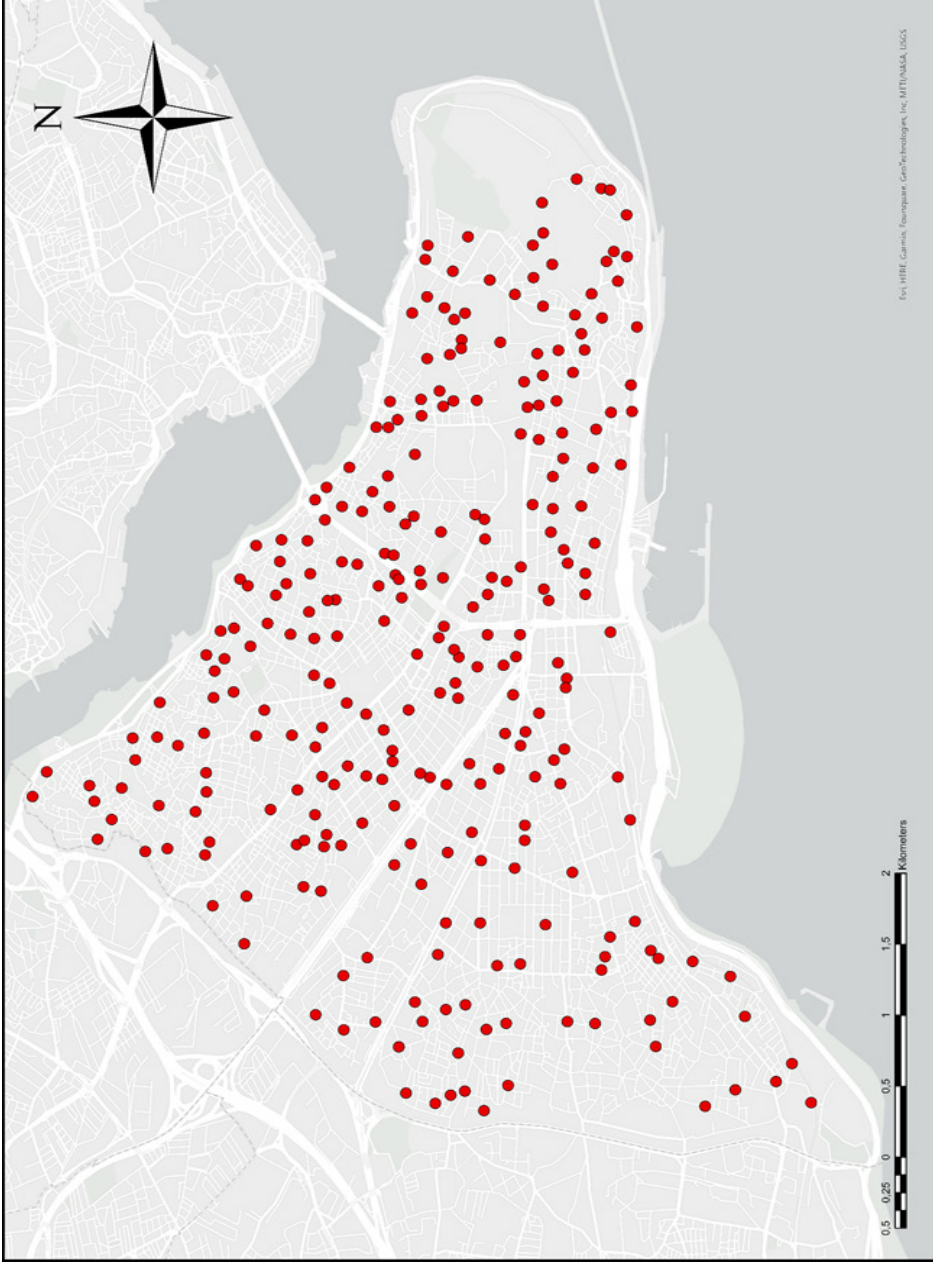
- İnbaşı, Mehmed. "XVI. Yüzyılda Üsküb Şehri'nin Mahalleleri". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 3 (2010), 87-93.
- İpşirli Argıt, Betül. "Saraydan Çırağ Edilmiş Kadınların İstanbul'da Yerleşim Alanları". *Osmanlı İstanbul'u V*. 675-692. ed. Feridun Emecen vd. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2018.
- İpşirli Argıt, Betül. *Life after the Harem: Female Palace Slaves, Patronage and the Imperial Ottoman Court*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020. <https://doi.org/10.1017/9781108770316>
- İpşirli, Mehmet. "Avârız Vakfı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/109. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- İsmail Özçelik. "Osmanlı Kayıtlarına Göre Urfa Şehir Merkezindeki Yer İsimleri Üzerine Değerlendirmeler (Mahalle, Cami-Mescit, Tekke-Zaviye, Han, Hamam, Kapı ve Vakıflar)". *İslam Tarihi ve Medeniyetinde Şanlıurfa: "Osmanlı Belge ve Kaynaklarında Urfa"*. ed. Kasım Şulul vd. 4/92-119. Şanlıurfa: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, 2018.
- Kafescioğlu, Çiğdem. "Osmanlı Şehirciliğinde Dönüşüm ve Devamlılık: Onbeşinci Yüzyıl İstanbul'unda Külliye ve Mahalleler". *550. Yılında Fetih ve İstanbul*. 177-188. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2007.
- Kaplanoğlu, Raif. "Mahalle Hukukunda 'Hüsn-i Hâl', 'Sü-i Hâl' ve Mahalleden İhraç Kararları Araştırmaları". *Kent Tarihi ve Kültür Dergisi* 10/36 (2012), 49-57.
- Kaplanoğlu, Raif. *İlk Nüfus Sayımlarına Göre İstanbul'da Nüfus ve Kentleşme*. Bursa: Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, 2015.
- Kara, Tuğba. "III. Ahmed Devrinde Sur İçİ İstanbul: Yerleşim Alanları ve Diğer Alanların Dağılımı". *Studies of The Ottoman Domain* 6/11 (31 Ağustos 2016), 119-148.
- Kavruk, Hikmet. *Mahalle Yerleşimi ve Yönetimi*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2018.
- Kaya, Bayram Ali. "Şehrengiz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/461-462. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Kaya, Didem Sevtap - Bayartan, Mehmet. "XVI. Yüzyıldan Günümüze Bolu Şehri Mahallelerinin Tarihi Gelişimi". *Taribin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 21 (2019), 161-177.
- Kaya, Özge Eda. *XIX. yüzyılda Bir İstanbul Mahallesinin Sosyal-Mekânsal Analizi: Molla Aşki Mahallesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Kul, Eyüp. "Üsküb Şehri'nin İdari Yapısı, Mahalleleri ve Nüfusu (XVII. Yüzyıl)". *Yeni Türkiye Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı II* 67 (2015), 1504-1512.
- Metin, Nihal. "18. Yüzyılın İlk Yarısında İstanbul'a Göçü Önlemede Mahalle İmamlarının Rolü". *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 8 (2021), 272-308.
- Metin, Rafet. "XVI. Yüzyılda Niğde ve Kırşehir Sancaklarında Mahalle Yapılanması". *Karadeniz Araştırmaları: Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi* 5/20 (2009), 45-58.
- Özcan, Serpil. *XIX. Yüzyıl İstanbul Tekkeleri ve Mekânsal Konumlanışları*. İstanbul: İstanbul Şehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

- Özcan, Tahsin. "Osmanlı Mahallesi Sosyal Kontrol ve Kefalet Sistemi". *Marife* 1/1 (2011), 129-151.
- Özgen, Mutlu. "Osmanlı Kentinde Mahalle". *Toplumsal Tarih* 149 (Mayıs 2006), 62-63.
- Özkaya, Gökçen Akgün. *18. Yüzyılda İstanbul Evleri*. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, 2015.
- Recep, Fuat. "Osmanlı Tahrir ve Nüfus Kayıtlarına Göre Çankırı'nın Merkezine (Nefs) Ait Mahalle İsimleri". *Çankırı Araştırmaları* 2/2 (2007), 113-118.
- Redhouse, Sir James W. (ed.). *Turkish and English Lexicon*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Sahillioglu, Halil. "Avârız". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/108-109. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- Şahin, Musa - Işık, Esra. "Osmanlı'dan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi". *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 30 (2011), 221-229.
- Şemseddin Sami. *Kamus-ı Türki*, Dersaadet: İkdam Matbaası, 1317.
- Tamdoğan Abel, Işık. "Osmanlı Döneminden Günümüz Türkiye'sine 'Bizim Mahalle'". *İstanbul Dergisi* 40 (2002), 66-70.
- Taş, Kenan Ziya. "18. Yüzyılın Son Çeyreğinde Adana Şehri". *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 9 (1998), 367-387.
- Taşkömür, Himmet. "Osmanlı Mahallesinde Beşeri Münasebetler". *İslam Geleneğinden Günümüze: Şehir ve Yerel Yönetimler*. ed. Vecdi Akyüz. 1/33-38. İstanbul: İlke Yayınları, 2015.
- Taylan, Ertuğrul. "Osmanlı Mahalle İdaresi". *İller ve Belediyeler Dergisi* 55/65 (2000), 173-178.
- Topuz, Beyza. *In Pursuit of Social Cohesion And Harmony in Urban Space: The External and Internal Dynamics of Neighborhoods in Early Eighteenth-Century Ottoman İstanbul*. İstanbul: İstanbul Şehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Uğur, Yunus. "Osmanlı Şehirleri ve Şehirleşmesi". *Osmanlı İmparatorluğunda Çevre ve Şehir*. ed. Fehmi Yılmaz. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2015.
- Uğur, Yunus. "Şer'iyye Sicilleri". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/8-11. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Uğur, Yunus. "Tarih ve Coğrafya: Zaman ve Mekânın Etkileşimi". *Tarih ve Diğer Bilimler: Geçmişin Peşinde Disiplinlerarası Bir Kılavuz*. ed. Mehmet Yaşar Ertaş. 223-242. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2021.
- Uğur, Yunus. "Tarihçilikte 'Mekânın Yeniden Keşfi': Osmanlı Şehir Çalışmaları İçin Öneriler". *İdeal Kent* 11/30 (Şubat 2020), 678-700.
- Uğur, Yunus. *The Historical Interaction of the City with Its Mahalles: Ottoman Edirne in the Late Seventeenth and Early Eighteenth Centuries*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Ülgen, Ali Saim. *Fatih Devrinde İstanbul, 1453-1481*. Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü, 1939.

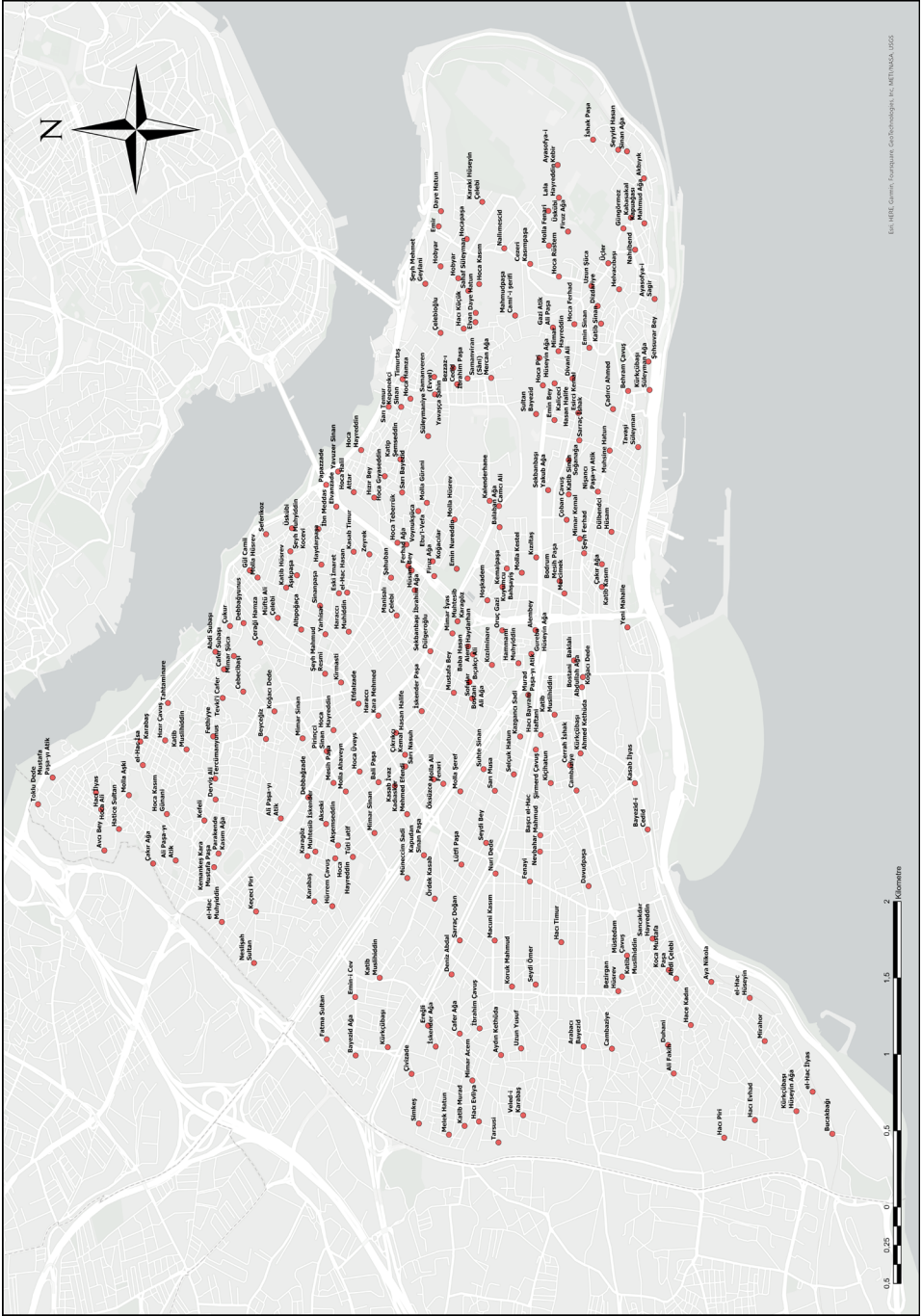
- Yaşar, Ahmet. "Mekânın Tarihi". *Tarih İçin Metodoloji*. ed. Ahmet Şimşek. 309-316. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2022.
- Yel, Ali Murat - Küçükaşcı, Mustafa Sabri. "Mahalle". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/323-326. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.
- Yilgür, Egemen. "19. Yüzyıl İstanbul'unda Teneke Mahalleler: Kumkapı-Kadırga ve Nişantaşı-Taşocağı Örnekleri". *Açık Alan Sanat ve Tasarım Yazıları 1* (2019), 90-114.
- Yilgür, Egemen. "Kumkapı Hisarında Bir Teneke Mahallesi: 19. Yüzyıl İstanbul'unda Erken Modern Kent Yoksulluğu". *İdealKent* 8 (2017), 538-576.
- Yılmaz, Coşkun. "Bir Haritanın Rehberliğinde 1845 İstanbul'u". *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*. ed. Mehmet Karakuyu. 3/562-585. İstanbul: İBB Kültür A.Ş., 2015.
- Yılmaz, Vedat - Mecek, Mehmet. "Türkiye'de Mahalle Yönetimlerinin Tarihsel Gelişimi ve Hukuki Statüsü". *İdealKent* 27/10 (2019), 768-799.
- Yörük, Saim. "Adana Şehrinin Tarihi Gelişimi (XVI-XVIII. Yüzyıllar)". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21/3 (2012), 287-308.

EKLER

EK 1: HARİTALAR

Harita 5: 18. yüzyıl Suriçi Mahalleleri Dağılımı (Versiyon 1)

En: H.E. Çamur, Toprakçı, Çarşıbaşı, İ. METİNA, 1995.

Harita 7: 18. Yüzyıl Suruçi Mahallelerinin İsimleri (Versiyon 3)

EK 2: SURİÇİ MAHALLELERİ ENVANTERİ (1730-1787)

NO	MAHALLENİN İSMİ	FARKLI İSMİ	KONUMU (DER/KURB)	FARKLI KONUMU (DER/KURB)
1	Abdi Çelebi	Abid Çelebi, Abidin Çelebi	Samatya	Sulu Manastır kurbunda
2	Abdi Subaşı		Fener	
3	Akbıyık		Ahırkapı	
4	Akseki		Hırka-i Şerif	
5	Akşemseddin		Yenibağçe	
6	Alembey	Alemi Bey	Kızılmusluk	
7	Ali Fakih		Kocamustafapaşa	
8	Ali Paşa-yı Atik	Kariye Cami-i Şerifi	Edirnekapı	Kariye Cami-i kurbunda
9	Ali Paşa-yı Atik	Atik Ali Paşa	Karagümrük	
10	Altıpoğaça		Kadıçesmesi	
11	Arabacı Bayezid		Kocamustafapaşa	Silivrikapısı dahilinde, Altımermer kurbunda
12	Aşıkpaşa		Kadıçesmesi	Müfti Hamamı
13	Avcı Bey		Eğrikapı	
14	Aya Nikola		Samatya	
15	Ayasofya-i Kebir	Ayasofya	Ayasofya	
16	Ayasofya-i Sagir	Küçük Ayasofya	Küçük Ayasofya	
17	Aydın Kethüda		Mevlevihane Yenikapı	
18	Baba Hasan Alemi		Aksaray-Horhor	
19	Baklalı	Baklalı Kemal	Aksaray	
20	Balaban Ağa		Çukurçeşme	Kadıasker Hamamı civarında
21	Balipaşa		Balipaşa	
22	Başçı el-Hac Mahmud	Taşçı El-hac Mahmud	Haseki	Haseki Sultan Cami-i Şerifi kurbunda
23	Bayezid Ağa		Topkapısı	
24	Bayezid-i Cedit		Davudpaşa	
25	Behram Çavuş		Kumkapı	

26	Beyceğiz	Beyceğiz Hacı Kasım	Balatkapısı	
27	Bezirgân Hüsrev	Bazergan	Kocamustafapaşa	
28	Bezzaz-ı Cedid		Aksaray	
29	Bıçakçı Ali	Bıçakçı, Bıçakçı Alaaddin Ali, Bıçakçı Alaaddin	Kadıçesmesi	
30	Bodrum Mesih Paşa		Laleli	
31	Bostani Abdullah Ağa	Bostancıbaşı Abdullah, Bostancıbaşı Abdullah Ağa	Langa	
32	Bostani Ali Ağa	Bostancıbaşı Ali Ağa	Kadırga	
33	Bucakbağı		Yedikule	
34	Cafer Ağa	Cafer	Şehremini	
35	Cafer Subaşı		Fener	
36	Cambaziye	Mustafa Efendi, Canbaz Mustafa Bey	Kocamustafapaşa	
37	Cambaziye		Silivrikapı	
38	Camcı Ali	Camcı	Aksaray	
39	Cebecibaşı		Sultanselim	
40	Cerrah İshak	Cerrahbaşı İshak, Kazgani Sadi	Aksaray Yusufpaşa Yokuşu	
41	Cezeri Kasımpaşa		Mahmutpaşa	
42	Çadırcı Ahmed	Çadır Ahmed, Çadırcı Ahmed Çelebi	Kumkapı	Kadırga limanı kurbunda
43	Çakır Ağa		Edirnekapı	
44	Çakır Ağa		Aksaray	
45	Çelebioğlu	Çelebioğlu Alaeddin	Alacahamam	Valide Sultan Cami-i Şerifi kurbunda
46	Çeraği Hamza		Sultanselim	
47	Çeraği Hasan	Çeraği Hasan Paşa		
48	Çıkrıkçı Kemal	Çıkrıkçı Kemaleddin	Sarıgez	
49	Çivizade		Topkapısı	Şehremini kurbunda
50	Çoban Çavuş		Langa	
51	Çukur	Karabaş	Sultanselim	Sultanselim Cami-i Şerifi kurbunda
52	Davudpaşa		Davudpaşa	
53	Daye Hatun	Daye Kadın	Hocapaşa	Hocahanı
54	Daye Hatun		Mahmudpaşa	Valide Hanı
55	Debbağyunus		Sultanselim	Sultanselim Cami-i kurbunda

56	Debbağzade		Edirnekapı	
57	Deniz Abdal		Şehremini	
58	Derviş Ali		Karagümrük	
59	Divanî Ali	Divane Ali	Gedikpaşa	
60	Dizdariye		Peykhane	
61	Duhani	Duhanizade Mustafa Bey, Duhanizade, Duhaniyye	Kocamustafapaşa	
62	Dülbendci Hüsam	Dülbendçi, Dülbendçi Hüsameddin	Kumkapı	Langa
63	Dülgeroğlu	Dülgerzade	Saraçhane	
64	Ebu'l-Vefa	Şeyhebulvefa	Ebu'l-Vefa	
65	Efdalzade	Keskin Dede	Sultanmehmet	
66	el-Hac Hasan	Hacı Hasan	Çırçır	
67	el-Hac Hüseyin	Hacı Hüseyin, Sormagir, Debbağzade Hüseyin Ağa	Samatya	Samatya Kapısı dahilinde, Davudpaşa Cami-i Şerifi kurbunda, der Kurb-ı Cami-i Hekimzade
68	el-Hac İlyas	Debbağ el-Hac İlyas, İlyas Çelebi	Yedikule	Yedikule kurbunda
69	el-Hac İsa	Hacı İsa	Balat	Balatkapısı dahilinde
70	el-Hac Muhyiddin	Hacı Muhiddin	Edirnekapısı	
71	Elvan		Hocapaşa	
72	Elvanzade		Azaplar	Timurkapı kurbunda, Unkapanı dahilinde
73	Emin Bey		Sultanbayezid	Sultan Bayezid-i veli Cami-i Şerifi kurbunda, Parmak kapı kurbunda, Tavşantaşı kurbunda
74	Emin Nureddin	Burmali Mescidi, Ayaz Nureddin	Şehzadebaşı	
75	Emin Sinan		Yenibahçe	Gedikpaşa kurbunda, Sedefçiler
76	Emin-i Cev	Arpa Emni	Yenibahçe	Topkapısı dahilinde

77	Emir	Emir Mescidi	Hocapaşa	Bahçekapı
78	Ereğli		Şehremini	
79	Esirci Kemal	Esiri Kemal	Gedikpaşa	
80	Eski İmaret	İmaret-i Atik	Kadıçesmesi	
81	Fatma Sultan	Fatıma Sultan	Topkapı	Edirnekapısı dahilinde
82	Fenayi	Fenai, Toptaşı Fenai Dede	Macuncu	
83	Ferhad Ağa		Zeyrek	
84	Fethiye		Çarşambapazarı	
85	Firuz Ağa		Toptaşı	Kırkçeşme kurbunda
86	Firuz Ağa		Ayasofya-i Kebir	Sultan Ahmed Cami-i Şerifi kurbunda, Atmeydanı kurbunda
87	Gazi Atik Ali Paşa	Ali Paşa-yı Atik	Sedefçiler	
88	Gureba Hüseyin Ağa		Aksaray	
89	Gül Camii	Gül Cami-i Şerifi	Cibali	
90	Güngörmez		Sultanahmed	Sultan Ahmed Cami-i Şerifi kurbunda
91	Hace Kadın	Hace Hatun, Hoca Kadın	Kocamustafapaşa	Samatya kurbunda
92	Hacı Bayram Haftanı	Hacı Bayram Kaftanı	Cerrahpaşa	
93	Hacı Evhad	Hacı Evhaclüddin	Yedikule	
94	Hacı Evliya	Hacı Evliya Mehmed Efendi	Yenikapısı	
95	Hacı İlyas	Topçubaşı Hacı İlyas	Eğrikapı	
96	Hacı Küçük	Hacı Küçük Ahmet Çelebi	Mahmudpaşa	
97	Hacı Piri	el-Hac Piri, Debbağzade Hacı Piri	Yedikule	
98	Hacı Timur	El-hac Timurtaş	Mollagürani	
99	Hammami Muhyiddin	Muhyiddin Hamami, Hamami Muhyiddin	Balat	
100	Haraccı Kara Mehmed	Haraççı Kara, Cizyedar Kara Memed	Kapan-ı Dakik	
101	Haraccı Muhyiddin	Kara Muhyiddin, Haraccı Kara Muhyiddin	Sultanmehmed	
102	Hasan Halife		Sarıgüzel	
103	Hatice Sultan		Edirnekapısı	
104	Haydarhan	Haydarhane	Saraçhane	

105	Haydarpaşa		Çırcır	
106	Helvacıbaşı	Helvacıbaşı İskender Ağa	Sultanahmed	At Meydanı kurbunda
107	Hızır Bey		Kapan-ı Dakik	Hacı Kadın Hamamı kurbunda
108	Hızır Çavuş	Çavuş Mescidi	Balat	Balatkapısı dahilinde
109	Hobyar		Avratpazarı	
110	Hobyar		Bahçekapısı	Hocapaşa mahallesi ve gerek ittisalinde olan Hobyar ve Elvan ve Karaköy
111	Hoca Ali		Eğrikapı	
112	Hoca Ferhad	Hoca Ferhad Nam-ı Diğer Asmalı Mescid	Fazlıpaşa	
113	Hoca Gıyaseddin		Süleymaniye	
114	Hoca Halil Attar	Hoca Halil, Arabacılar	Unkapanı	Arabacılar Meydanı'nda, Küçükpazar kurbunda
115	Hoca Hamza		Kocamustafapaşa	
116	Hoca Hayreddin		Fatih	Sultan Mehmed Han Cami-i Şerifi kurbunda
117	Hoca Hayreddin		Yenibağçe	
118	Hoca Hayreddin		Hattabkapı	
119	Hoca Kasım	Hoca Kasım Gürani	Mahmudpaşa	
120	Hoca Kasım Günani	Gönani, Hoca Kasım	Balat	
121	Hoca Piri		Sultanbayezid	
122	Hoca Rüstem		Sultanahmed	
123	Hoca Teberrük	Yahya Güzel	Ebu'l-Vefa	Vefa meydanı kurbunda
124	Hoca Üveys		Sarıgez	
125	Hocapaşa		Hocapaşa	
126	Hoşkadem		Şehzadebaşı	
127	Hürrem Çavuş		Yenibağçe	
128	Hüsam Bey		Kırkçeşme	Atpazarı kurbunda
129	Hüseyin Ağa		Ayasofya	Küçük Ayasofya

130	İbn Meddas	İbn Meddas nam-ı diğer Salih Paşa, İbni Meddas, İbnimüderriş, Salihpaşa	Salihpaşa	Üskübi kurbunda
131	İbrahim Çavuş	El-hac İbrahim Çavuş	Yayla	
132	İbrahim Paşa	İbrahim Paşa-yı Atik	Uzunçarşı	
133	İshak Paşa		Ahırkapı	
134	İskender Ağa		Topkapı	
135	İskender Paşa		Sultanmehmed	
136	Kabasakal	Kabasakal Sinan Ağa	Sultanahmed	
137	Kadiasker Mehmed Efendi		Sarıgüzel	Yenibahçe kurbunda
138	Kalenderhane		Şehzadebaşı	Şehzade Cami-i Şerifi kurbunda
139	Kaliçeci Hasan Halife	Halıcı Hasan	Irgatpazarı	
140	Kapuağası Mahmud Ağa		Sultanahmed	
141	Kapudan Sinan Paşa	Kapudan Sinan	Yenibağçe	
142	Karabaş		Balatkapısı	Karagümruk
143	Karabaş		Yenibahçe	
144	Karagöz	Hancı Karagöz	Silivrikapısı	
145	Karaki Hüseyin Çelebi	Kareki, Karaki, Karakedi	Hocapaşa	Aydınoglu Tekyesi kurbunda
146	Kasab İlyas		Davudpaşa	
147	Kasab İvaz		Hüsrevpaşa	
148	Kasab Timur	Timurtaş, Kasab Timurhan	Zeyrek	
149	Kâtip Hüsrev		Müftühamamı	
150	Kâtip Kasım		Langa	Langa-i Kebir kurbunda
151	Kâtip Murad	Hasırcı	Mevlevihane Yenikapısı	
152	Kâtip Muslihiddin		Aksaray	
153	Kâtip Muslihiddin		Yenibahçe	
154	Kâtip Muslihiddin		Çarşambapazarı	
155	Kâtip Muslihiddin		Silivrikapı	
156	Kâtip Sinan		Kadırga	Kadırga Limanı Kurbunda
157	Kâtip Sinan		Laleli	
158	Kâtip Şemseddin		Süleymaniye	
159	Kazgancı Sadi	Kazgani Sadi	Aksaray	Etmeydanı

160	Keçeci Piri	Keçeciler, Piri Çavuş	Edirnekapısı	
161	Kefeli	Kefevi	Sultan Hamamı	Salmatomruk kurbunda
162	Kemalpaşa	Türbe-i Kemal Paşa	Çukurçeşme	Kırkdört kapısında
163	Kemankeş Kara Mustafa Paşa		Salmatomruk	
164	Kepenekçi Sinan	Kebenkci	Divoğlu Yokuşu	
165	Kızılminare		Aksaray Horhor	
166	Kızıлтаş		Laleli	
167	Kiçihatun		Avratpazarı	
168	Kirmasti	Molla Kirmasti	Sultah Mehmed	Sultan Mehmed Han Cami-i Şerifi kurbunda
169	Koca Mustafa Paşa		Kocamustafapaşa	
170	Koğacı Dede		Sultanselim	Çarşamba Pazarı kurbunda
171	Koğacı Dede	Kovacı Dede	Aksaray	
172	Koruk Mahmud	Kurun Mahmud, Koruk	Macuncu Kasım	
173	Kuyumcu Bahşayış	Kuyumcu Behşayış	Laleliçeşme	
174	Kürkçübaşı	Kürkçübaşı Ahmed Şemseddin, Kürkçübaşı Ahmed Bey	Topkapısı	
175	Kürkçübaşı Ahmed Kethüda	Kürkçübaşı	Avratbazarı	
176	Kürkçübaşı Hüseyin Ağa	Kürkçü el-Hac Hüseyin	Yedikule	Cerrahpaşa Kurbunda
177	Kürkçübaşı Süleyman Ağa		Kumkapı	
178	Lala Hayreddin		Paşakapısı	
179	Lütfi Paşa	Defterdar Ahmed Çelebi, Defterdar	Lütfipaşa Çeşmesi	
180	Macuni Kasım	Ma'cûni Kasım, Kızlar ağası, Macuncu	Macuncu	
181	Mahmudpaşa Cami-i Şerifi	Mahmud Efendi, Mahmud Paşa-i Veli	Mahmudpaşa	
182	Manisalı Çelebi	Manisalı Mehmed Çelebi, Manisalı Mehmed Paşa	Atpazarı	
183	Melek Hatun	Karaağaç	Mevlevihane Yenikapı	
184	Mercan Ağa		Uzunçarşısı	
185	Mercimek	Çakır Ağa	Langa	Büyüklanga kurbunda
186	Mesih Paşa	Mesih Paşa-yı Atik, Mesih Ali Paşa, Mesih Ali Paşa	Hırka-i Şerif	

187	Mimar Acem	Acem Ağa	Mevlevihane Yenikapı	Yenikapısı dahilinde, Paşakapısı kurbunda
188	Mimar Hayreddin	Molla Hayreddin	Irgat Pazarı	
189	Mimar İyas	Mimar Ayas	Saraçhane	
190	Mimar Kemal	Mimar Kemalleddin	Koska	
191	Mimar Sinan		Sultanmehmed	
192	Mimar Sinan Kumrulu Mescid		Yenibahçe	
193	Mimar Şüca	Mimar Şücaeddin, Şüca Çavuş, Mismarcı Şüca, Mimar Şüca	Sultanselim	Balat
194	Mirahor	Mirahur	Davudpaşa	Yedikule kurbunda
195	Molla Ahaveyn		Cumartesi Pazarı	
196	Molla Ali Fenari	Ali El-Fenari	Yenibağçe	
197	Molla Aşki		Eğrikapı	
198	Molla Fenari		Sultan Ahmed	
199	Mollagürani	Molla Ahmed	Süleymaniye	Safa Hamamı Vefa
200	Molla Hüsrev		Cibali	
201	Molla Hüsrev		Ebu'l-Vefa	Süleymaniye kurbunda, Vefa meydanı kurbunda
202	Molla Kestel		Eski Odalar	
203	Molla Şeref		Yenibağçe	
204	Muhsine Hatun		Kumkapı	
205	Muhtesib İskender		Hırka-i Şerif	
206	Muhtesib Karagöz		Şehzadebaşı	Şehzade Cami-i Şerifi kurbunda
207	Murad Paşa-yı Atik	Muradpaşa	Aksaray Yusufpaşa	
208	Mustafa Bey		Kıztaşı	Yeniçeri Odalar kurbunda, Yeni Odalar kurbunda
209	Mustafa Paşa-yı Atik	Mustafa Paşa, Atik Mustafa Paşa	Ayvansaray	Ayvansaraykapısı dahilinde
210	Müftü Ali Çelebi	Müftü Ali, Mescid-i Müfti	Kadıçeşmesi	
211	Müneccim Sadi		Şehreminin	
212	Müstedam Çavuş		Kocamustafapaşa	
213	Nahlıbend		Sultanahmed	

214	Nallimescid		Hocapaşa	
215	Neslişah Sultan		Edirnekapısı	
216	Nevbahar	Ekmekçi Ali, Ekmekçioğlu	Haseki	
217	Nişancı Paşa-yı Atik	Nişancı Mehmed paşa	Kumkapı	
218	Nuri Dede		Mollagürani	
219	Oruç Gazi	Camcı İsmail Ağa, İsmail Ağa	Horhor	Aksaray kurbunda
220	Öksüzce		Peykhane	
221	Ördek Kasab		Yenibağçe	
222	Papazade		Kapan-ı Dakik	
223	Parakende Kasım Ağa	Kasım Ağa	Edirnekapı	
224	Pirinçi Sinan		Sultanmehmed	Ebul feth Sultan Mehmed Han Cami-i Şerifi kurbunda
225	Revani Çelebi	Koğacılar	Kırkçeşme	
226	Sahaf Süleyman		Hocapaşa	
227	Samanveren	Samanveren-i Evvel Mescidi	Uzunçarşı	Süleymaniye Cami-i Şerifi kurbunda
228	Samanviran	Saman Viran-ı Sani	Uzunçarşı	
229	Sancakdar Hayreddin	Sancakdar Hayreddin / Sancakdar	Samatya	Samatya kapısı dahilinde
230	Sarı Bayezid		Süleymaniye	
231	Sarı Musa	Sarı Musa Efendi	Mollagürani	
232	Sarı Nasuh		Sarigez	
233	Sarı Timur	Sarı Timurhan	Hattabkapı	
234	Sarraç Doğan		Ma'cûni	
235	Sarraç İshak		Kumkapı	Tavşan kurbunda
236	Seferikoz	Sivrikoz	Cibali	Cibalikapısı haricinde
237	Sekbanbaşı İbrahim Ağa		Kırkçeşme	
238	Sekbanbaşı Yakub Ağa		Sultanbayezid	Simkeşhane ardında, Sultan Bayezid-i Veli -tabe serahû- Cami-i Şerifi kurbunda, Kasaba-i Fındıklı
239	Selçuk Hatun	Selçuk Hanım, Selçuk Sultan	Taşkasap	

240	Seydi Bey		Mollagürani	
241	Seydi Halife	Seydi Ali Halife	Macuncu	
242	Seydi Ömer	Seyyid Ömer, es-Seyyid Ömer	Altımermer	Mollagürani
243	Seyyid Hasan		Ahırkapı	
244	Simkeş		Mevlihane Yenikapı	
245	Sinan Ağa		Atmeydanı	
246	Sinanpaşa	Kaptan Sinan Paşa	Yenibağçe	
247	Sofular	Sofiler	Horhor	Yeni odalar kurbunda
248	Soğanağa		Darphane-yi Atik	
249	Suhte Sinan	Sohta Sinan	Yenibağçe	
250	Sultan Bayezid	Sultan Bayezid-i Han-ı Veli	Sultanbayezid	
251	Süleymaniye	Sultan Süleyman	Süleymaniye	
252	Şahuban		Zeyrek	
253	Şehsuvar Bey	Şehsuvar, Yenimahalle	Kadırga Limanı	
254	Şeyh Ferhad		Kumkapı	
255	Şeyh Mahmud Resmi		Kadıçeşmesi	
256	Şeyh Mehmet Geylani	Bursa Tekyesi	Bahçekapı	
257	Şeyh Muhyiddin Kocevi		Cibali	
258	Şirmerd Çavuş	Şirmerd	Taşkasap	
259	Tahtaminare		Fener	
260	Tarsusi	Tarsus	Mevlihane yenikapı	
261	Tavaşi Süleyman	Tavaşi Süleyman Ağa	Kumkapı	
262	Tercüman Yunus		Draman	
263	Tevki'i Cafer	Tevki'i Cafer Çelebi	Sultanselim	
264	Timurtaş		Divoğlu Yokuşu	
265	Toklu Dede	Toklu İbrahim Dede	Eğrikapı	
266	Tüti Latif	Tuti Abdullatif Efendi, Tuti Abdullatif Çelebi, Latif Çelebi	Yenibağçe	
267	Uzun Şüca	Uzun Şücaeddin	Peykhane	
268	Uzun Yusuf		Macuncu	Yayla Yokuşu kurbunda
269	Üçler		Sultanahmed	
270	Üskübi		Cibali	

271	Üskübi	Üskübi İbrahim Çelebi, Üsküblü	Ayasofya-i Kebir	
272	Veled-i Karabaş		Silivrikapısı	
273	Voynukşüca	Voynik Şücaeddin	Ebu'l-Vefa	
274	Yarhisar	Yarhisar Mustafa Müslühüddin	Kadıçeşmesi	
275	Yavaşça Şahin		Uzunçarşı	
276	Yavuzer Sinan	Sinan Bey	Kapan-ı Dakik	Unkapanı
277	Yenimahalle		Davudpaşa	Davudpaşa Cami-i Şerifi kurbunda
278	Zeyrek	Molla Zeyrek	Zeyrek	